МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота
магістра

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Виконав: магістрант 2-го курсу, гр. 8.2313-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Є. Г. Пурик

Керівник: доцент кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
доцент, к.філос.н. Широбокова О.О.

Рецензент: доцент кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
доцент, к.філос.н. Маловічко О.В.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри філософії,
публічного управління та
соціальної роботи
_____Т.І.Бутченко
«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТУ

Пурику Євгенію Геннадійовичу
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальне підприємництво у сфері соціальної роботи
керівник роботи Широбокова Ольга Олександрівна, к.філос.н., доцент
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «19» березня 2025 року № 418-с

2. Строк подання студентом роботи 12 грудня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи Ковальчук, К. В. Соціальне підприємництво в Україні: аналіз нормативно-правової бази та перспективи розвитку. *Economy and Society*, 2023. Вип. (48), С. 1-10. Мокій А. Державна підтримка соціального підприємництва в Україні: аналітичний огляд. *Соціальна політика*, 2022. № 3. С. 17–32.; Широбокова О.О., Приймак О.М. Освітні підходи до формування навичок соціального проєктування у майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука.* м. Кам'янець-Подільський. 2025. №2. С. 137-142.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1. Розглянути стан наукової розробки проблеми соціального підприємництва у сфері соціальної роботи. 2. Уточнити поняття «соціальне підприємництво», «соціальна інновація», «соціальний вплив», «соціальна робота». 3. Визначити методи дослідження соціального підприємництва у сфері соціальної роботи. 4. Окреслити правові та нормативні засади розвитку соціального підприємництва як інструменту соціальної роботи. 5. Дослідити напрями та цільові групи соціального підприємництва як інструменту соціальної роботи. 6. Проаналізувати кейси практичної діяльності українських та зарубіжних соціальних підприємств. 7. Докладно прописати технологію впровадження соціального підприємства в умовах громади. 8.

Визначити перспективи розвитку соціального підприємництва у сфері соціальної роботи в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
1 таблиця

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Широбокова О.О., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	06.06.2025	06.06.2025
Розділ 2	Широбокова О.О., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	11.08.2025	11.08.2025
Розділ 3	Широбокова О.О., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	22.09.2025	22.09.2025

7. Дата видачі завдання 28 квітня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Лютий – березень 2025	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2025	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Травень – червень 2025	*виконано*
4.	І розділ	Червень - липень 2025	*виконано*
5.	ІІ розділ	Серпень – вересень 2025	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Вересень – жовтень 2025	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Листопад – грудень 2025	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2025	*виконано*

Студент _____ Є. Г. Пурик

Керівник роботи _____ О.О. Широбокова

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І. С. Цапліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 63 сторінок, містить 1 таблицю, 1 додаток та 67 позицій у списку літератури.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО, СОЦІАЛЬНА ІННОВАЦІЯ, СОЦІАЛЬНИЙ ВПЛИВ, СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Метою дослідження є аналіз соціального підприємництва у сфері соціальної роботи та технологія його впровадження в умовах громади.

Об'єкт дослідження – соціальне підприємництво як інноваційне соціоекономічне явище у системі соціальної роботи.

Предмет дослідження – теоретичні, технологічні та практичні засади розвитку і впровадження соціального підприємництва як ефективного інструменту вирішення соціальних проблем.

Методи дослідження: комплексні методи – інституційний підхід, підхід сталого розвитку, підхід соціальних інновацій. Та низка емпіричних методів – контент-аналіз, порівняльний аналіз, SWOT-аналіз, аналіз кейсів (case study).

Гіпотеза: Соціальне підприємництво є ефективним та стійким інструментом соціальної роботи, а його успішне впровадження в умовах територіальної громади може бути забезпечене за умови застосування чіткої технології, що включає комплексний аналіз соціальних потреб, формування міжсекторальних партнерств та постійний моніторинг соціального впливу.

Висновки. 1. Соціальне підприємництво є інноваційною технологією соціальної роботи, що забезпечує перехід до стійкої соціально-економічної інтеграції найбільш вразливих груп та ключовим інструментом післявоєнного відновлення громад. 2. Успішне впровадження соціального підприємництва вимагає чіткої технології на рівні громади та використання механізмів вимірювання соціального впливу. 3. Подальший розвиток та масштабування сектору залежить від системної державної підтримки та модернізації професії соціального працівника для набуття компетентностей у сфері соціального менеджменту та підприємницької освіти.

SUMMARY

The qualification work consists of 63 pages, contains 1 table, 1 appendix, and 67 references.

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP, SOCIAL INNOVATION, SOCIAL IMPACT, SOCIAL WORK

Purpose of the Study: To analyze social entrepreneurship within the scope of social work and develop the technology for its successful implementation in a community setting.

Object of the Study: Social entrepreneurship as an innovative socio-economic phenomenon within the social work system.

Subject of the Study: The theoretical, technological, and practical foundations for the development and implementation of social entrepreneurship as an effective tool for solving pressing social issues.

Research Methodology: The research employs a suite of comprehensive methods, including the institutional approach, sustainable development approach, and social innovation approach. These are complemented by empirical methods such as content analysis, comparative analysis, SWOT analysis, and case study analysis.

Hypothesis: Social entrepreneurship constitutes an effective and sustainable tool for social work. Its successful integration into a territorial community can be ensured through the application of a clear technology that encompasses a comprehensive analysis of social needs, the formation of robust intersectoral partnerships, and continuous monitoring of social impact.

Conclusions: 1. Social entrepreneurship represents an innovative technology in social work, facilitating the transition to the sustainable socio-economic integration of the most vulnerable groups, thereby serving as a critical mechanism for post-war community recovery. 2. The successful execution of social entrepreneurship requires a well-defined implementation technology at the community level, coupled with the mandatory use of Social Impact Measurement mechanisms to ensure transparency and attract targeted investment. 3. The further development and scaling of the sector are contingent upon systemic state support and the modernization of the social worker profession.

ЗМІСТ

ВСТУП……3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ……..……..6
1.1. Стан наукової розробки проблеми соціального підприємництва у сфері соціальної роботи…….…….6
1.2. Уточнення понять «соціальне підприємництво», «соціальна інновація», «соціальний вплив», «соціальна робота»…….…….10
1.3. Методи дослідження соціального підприємництва у сфері соціальної роботи……14
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ……..……18
2.1 Правові та нормативні засади розвитку соціального підприємництва як інструменту соціальної роботи ……..18
2.2. Напрями та цільові групи соціального підприємництва як інструменту соціальної роботи…….…….23
2.3 Кейси практичної діяльності українських та зарубіжних соціальних підприємств……28
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ…….39
3.1 Технологія впровадження соціального підприємства в умовах громади……..…….39
3.2 Перспективи розвитку соціального підприємництва у сфері соціальної роботи в Україні……43
ВИСНОВКИ……..…….51
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……..….53
ДОДАТКИ……..…….60

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах соціально-економічних викликів, спричинених воєнним станом, трансформацією ринку праці та зростанням кількості вразливих груп (ВПО, ветерани, особи з інвалідністю), традиційні державні інструменти соціального захисту виявляються недостатніми для забезпечення сталої підтримки та інтеграції громадян. У цьому контексті соціальна робота потребує інноваційних, економічно стійких та самодостатніх механізмів вирішення соціальних проблем. Соціальне підприємництво є саме таким інструментом, що поєднує соціальну місію та підприємницький підхід, забезпечуючи не лише фінансову незалежність від грантів чи донорської допомоги, але й, найголовніше, створюючи робочі місця, надаючи послуги та підвищуючи соціальну згуртованість громад. Дослідження соціального підприємництва у сфері соціальної роботи є важливим кроком до формування нової парадигми надання соціальних послуг в Україні.

Проблемна ситуація дослідження. Незважаючи на зростаючий інтерес до соціального підприємництва в Україні, його теоретична база та, особливо, технологія практичного впровадження залишаються недостатньо систематизованими та адаптованими до українських реалій. Існує розрив між теоретичним розумінням сутності соціального підприємництва та відсутністю уніфікованої, покрокової моделі його створення та розвитку саме в контексті соціальної роботи. Практична діяльність соціальних працівників, громадських організацій та місцевих органів влади часто стикається з браком чіткого алгоритму дій, починаючи від ідентифікації проблеми в громаді і закінчуючи механізмами моніторингу соціального впливу. Саме тому критично важливим є обґрунтування та детальний опис технології впровадження соціального підприємства в умовах громади (Розділ 3.1.), що дозволить перетворити абстрактну ідею на сталий, ресурсно забезпечений та ефективний інструмент соціальної роботи, який приноситиме реальні соціальні та економічні результати.

Об'єкт дослідження – соціальне підприємництво як інноваційне соціоекономічне явище у системі соціальної роботи.

Предмет дослідження – теоретичні, технологічні та практичні засади розвитку і впровадження соціального підприємництва як ефективного інструменту вирішення соціальних проблем.

Метою дослідження є аналіз соціального підприємництва у сфері соціальної роботи та технологія його впровадження в умовах громади.

Вказана мета може бути досягнута шляхом виконання низки *завдань*, серед яких:

- розглянути стан наукової розробки проблеми соціального підприємництва у сфері соціальної роботи;
- уточнити поняття «соціальне підприємництво», «соціальна інновація», «соціальний вплив», «соціальна робота»;
- визначити методи дослідження соціального підприємництва у сфері соціальної роботи;
- окреслити правові та нормативні засади розвитку соціального підприємництва як інструменту соціальної роботи;
- дослідити напрями та цільові групи соціального підприємництва як інструменту соціальної роботи;
- проаналізувати кейси практичної діяльності українських та зарубіжних соціальних підприємств;
- докладно прописати технологію впровадження соціального підприємства в умовах громади;
- визначити перспективи розвитку соціального підприємництва у сфері соціальної роботи в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна полягає у теоретичному узагальненні сучасних підходів до розуміння соціального підприємництва в контексті соціальної роботи; систематизації правових, нормативних та кейсових засад його функціонування; розробці та науковому обґрунтуванні покрокової технології впровадження соціального підприємства в

умовах територіальної громади, яка ґрунтується на підходах «startup-cycle» та «community-based development», та включає етапи ідентифікації проблеми, бізнес-моделювання, формування партнерств, ресурсного забезпечення, запуску та моніторингу соціального впливу.

Гіпотеза дослідження. Соціальне підприємництво є ефективним та стійким інструментом соціальної роботи, а його успішне впровадження в умовах територіальної громади може бути забезпечене за умови застосування чіткої, структурованої технології, що включає комплексний аналіз соціальних потреб, формування міжсекторальних партнерств та постійний моніторинг соціального впливу.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи складає 60 сторінок. Кількість позицій у списку використаних джерел налічує 67 позицій.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

1.1 Стан наукової розробки проблеми соціального підприємництва у сфері соціальної роботи

Соціальне підприємництво утвердилося як один із провідних напрямів академічного інтересу в межах сучасної соціальної політики, економіки та соціальної роботи протягом останніх десятиліть. У міжнародному науковому дискурсі концепція соціального підприємництва виникла як стратегічна відповідь на необхідність інтеграції ринкових механізмів та соціальної місії. Її метою стало створення стійких та самодостатніх моделей для ефективного вирішення соціальних проблем на локальному рівні. Провідні дослідники цієї галузі підкреслюють, що соціальне підприємництво слід розглядати не просто як бізнес-модель, а як потужний рушій соціальної інновації, головною метою якого є генерація суспільної цінності, орендування соціальної поведінки та забезпечення довготривалого соціального впливу. Серед ключових дослідників, які розвивають цей напрям, варто відзначити М. Юнуса, Д. Борнштайна, а також українських дослідників Т. Тарасенко, Є. Бородіна, К. Дубич, А. Свинчука, А. Рамського та інших.

М. Юнус**,** засновник концепції соціального бізнесу та моделі мікрокредитування Grameen Bank, запропонував ідею підприємства без дивідендів, де прибуток реінвестується у вирішення соціальних проблем. М. Юнус розглядає соціальне підприємництво як альтернативу традиційній філантропії та як економічний інструмент подолання бідності [56, с. 112].

Такі дослідники, як А. Рамський та О. Свирида визначають соціального підприємця як агента змін, здатного пропонувати інноваційні рішення там, де інституції не справляються. Вони наголошують на таких характеристиках соціального підприємництва, як інноваційність, проактивність та орієнтація на

довгостроковий соціальний ефект [38, с. 31]. Вони пов’язують соціальне підприємництво зі сферою соціальної роботи і зауважують, що надзвичайно важливим є пов’язати феномен соціального підприємництва зі сферою підготовки фахівців соціальної роботи, наприклад, через впровадження менторських програм і дуального навчання [42].

Д. Борнштайн, автор фундаментальної праці «How to Change the World», систематизував практики успішних соціальних підприємців по всьому світу. Він трактує соціальне підприємництво як глобальний рух, спрямований на створення нових моделей громадської участі та підвищення соціальної згуртованості і також зав’язує весь процес на ключовій фігурі – соціальному працівнику [57, с. 119].

У контексті міжнародної науки соціальне підприємництво все більше розглядається через призму таких сучасних концептів, як hybrid value creation**,** соціальні інновації**,** impact economy (економіка соціального впливу). Ці підходи акцентують увагу на тому, що соціальні підприємства одночасно створюють і економічну, і соціальну цінність, поєднуючи традиційні бізнес-інструменти з місієорієнтованим управлінням.

В Україні соціальне підприємництво сформувалося як відповідь на глибокі соціальні виклики трансформаційного періоду, поглиблені війною, внутрішнім переміщенням населення та необхідністю розвитку громад. Українські дослідники відіграють ключову роль у формуванні теоретичних підходів до соціального підприємництва та його впровадження у сферу соціальної роботи.

Серед провідних українських науковців варто виділити:

- Т. Тарасенко**,** яка аналізує соціальне підприємництво у контексті сталого розвитку громад та розвитку малих форм господарювання із соціальним акцентом. Дослідниця розглядає соціальне підприємництво як інструмент соціальної інтеграції та розширення економічних можливостей [47, с. 12];
- Є. Бородіна, у працях якої акцент зроблено на соціальних інноваціях та економічних механізмах підтримки соціальних підприємств.

Значну увагу приділено розвитку кооперативних моделей та соціальних кластерів саме в соціальній роботі [47, с. 7];

- О. Герасименко**,** яка вивчає правові та організаційні аспекти соціального підприємництва в Україні, зокрема питання державної підтримки, регуляції та взаємодії з соціальною сферою [7];

- К. Дубич**,** що досліджує соціальне підприємництво як інструмент соціальної роботи з уразливими групами населення, підкреслюючи важливість залучення соціальних підприємств до системи соціальних послуг [12, с. 30];

- О. Приймака і О. Широбокову, що пов’язують між собою поняття «соціальне проектування» та «соціальне підприємництво», зауважуючи, що вони формують єдиний підхід до вирішення соціальних проблем, де соціальне проєктування є важливим стартовим етапом для соціального підприємництва, адже дозволяє виявити проблему, протестувати рішення, залучити зацікавлених сторін [53, с. 139]. В свою чергу соціальне підприємництво дозволяє «продовжити життя» соціальним проектам, які часто залежать від зовнішнього фінансування, спрямувати на самодостатність та сталість соціальних ініціатив.

Тож, соціальне підприємництво набуває особливого значення в умовах війни, оскільки забезпечує зайнятість ВПО, ветеранів, родин військових; сприяє соціальній інтеграції; активізує громади; створює сталі моделі підтримки уразливих груп. Соціальне підприємство у світовій та українській науковій традиції визначається як форма господарської діяльності, що поєднує підприємницькі інструменти з досягненням соціального впливу та орендуванням соціальної поведінки.

Соціальне підприємництво за останні десятиліття трансформувалося та міцно утвердилося як один із найбільш динамічних та ключових напрямів міждисциплінарних досліджень на перетині сучасної соціальної політики, економіки розвитку та прикладної соціальної роботи. Це явище набуло особливої актуальності на тлі глобальних викликів, пов'язаних із посиленням соціальної нерівності, обмеженістю державних ресурсів та зростанням потреби у стійких механізмах підтримки громад.

У міжнародній академічній традиції поняття соціального підприємництва сформувалося як стратегічна відповідь на потребу поєднання ефективності ринкових механізмів (самофінансування, інновації, гнучкість) із глибокою соціальною місією. Це стало спробою знайти якісно нові, стійкі та самодостатні моделі вирішення хронічних і нових соціальних проблем без повної залежності від благодійності чи державного фінансування.

Ключові дослідники цієї галузі категорично наголошують, що соціальне підприємництво – це не лише про бізнес-модель, що генерує прибуток, а передусім про соціальну інновацію та створення суспільної цінності. Головна відмінність соціального підприємництва полягає у первинності соціальної мети над економічною: фінансова діяльність є лише інструментом для досягнення та максимізації довготривалого соціального впливу. Таким чином, соціальне підприємництво вивчається як феномен, що змінює соціальну структуру та підвищує адаптивність громад, а не просто як форма комерційної діяльності.

Широке академічне коло сучасних дослідників цієї теми підтверджує, що соціальне підприємництво є не просто модною тенденцією, а сформованою науковою галуззю, що пропонує практичні рішення для підвищення стійкості соціальної сфери.

Серед ключових теоретичних та практичних питань, що активно обговорюються у міжнародній та українській науці:

- гібридна цінність: синергія економічної та соціальної ефективності соціального підприємства [37, с. 130];
- соціальні інновації: нові підходи до вирішення соціальних проблем через креативні моделі зайнятості, мікропідприємництва, кооперації;
- економіка соціального впливу: орієнтація на, підзвітність перед громадою, інвестування у соціальні проєкти [53].

Таким чином, стан наукової проблеми демонструє активне становлення соціального підприємництва як міждисциплінарного, динамічного та соціально значущого напрямку, що поєднує економіку, соціальну роботу, менеджмент та соціальні інновації.

1.2. Уточнення понять «соціальне підприємництво», «соціальна інновація», «соціальний вплив», «соціальна робота»

У процесі наукового аналізу соціального підприємництва важливо чітко визначити ключові поняття та розмежувати близькі за змістом категорії, що активно застосовуються у сфері соціальної роботи, соціальної політики, економіки та публічного управління. Понятійно-категоріальний апарат дозволяє не лише уточнити межі предмета дослідження, але й окреслити місце соціального підприємництва у сучасних підходах до соціального розвитку.

Соціальне підприємництво – багатовимірний тип діяльності, який поєднує підприємницькі інструменти з чітко визначеною соціальною місією, спрямованою на вирішення або пом'якшення соціальних проблем [44]. На відміну від класичних підприємств, соціальні підприємства ставлять у пріоритет соціальну цінність, орендування певної соціальної поведінки, а не максимізацію прибутку, який, як правило, реінвестується у розвиток соціальної програми.

Соціальні інновації – нові, нестандартні рішення соціальних проблем, що підвищують якість життя, ефективність соціальних послуг, залученість громад або доступність ресурсів [52]. Соціальні інновації можуть включати нові бізнес-моделі, цифрові підходи, інклюзивні форми організації праці, кооперативні моделі тощо.

Соціальний вплив – вимірюваний позитивний ефект від діяльності соціального підприємства на громаду, цільові групи або суспільство загалом [37]. Соціальний вплив оцінюють за допомогою якісних і кількісних показників: підвищення якості життя, зниження безробіття серед уразливих груп, розвиток громад, екологічні результати, інклюзія тощо.

Соціальна робота – професійна діяльність, спрямована на підтримку, соціальний захист, адаптацію та інтеграцію уразливих груп населення шляхом надання соціальних послуг, консультування, організації інтервенцій та

соціальних програм [21]. Соціальна робота спрямована на покращення функціонування людини у соціальному середовищі.

У науковій літературі існує кілька підходів до трактування соціального підприємництва:

- економічний підхід – розглядає соціальні підприємства як бізнеси зі зниженою прибутковістю, але зі стабільними джерелами доходів. Зосереджується на фінансовій стійкості, рентабельності та інноваційності бізнес-моделі [27];
- соціологічний (місійний) підхід – підкреслює першочерговість соціальної місії, залучення громад, вплив на соціальну інтеграцію та розвиток людського капіталу [7];
- менеджеріальний підхід – акцентує на управлінських інструментах, гібридних моделях управління, інноваційному менеджменті, залученні зацікавлених сторін [23, с. 130];
- підхід соціальної роботи – розглядає соціальне підприємництво як інструмент розширення можливостей клієнтів (empowerment), професійної реабілітації, соціальної адаптації та інтеграції уразливих груп [10, с. 112].

Критичний аналіз показує, що в умовах війни та відновлення суспільства соціальне підприємництво потребує саме міждисциплінарного визначення, оскільки одночасно включає економічну, соціальну, інноваційну й гуманістичну компоненти.

Соціальне підприємництво інтегрується в систему соціальної роботи на кількох рівнях:

- як інструмент працевлаштування уразливих груп (ВПО, людей з інвалідністю, ветеранів, молоді);
- як форма соціальної послуги, що поєднує зайнятість, навчання та підтримку;
- як платформа соціальних інновацій у громадах;
- як механізм сталого соціального розвитку, що забезпечує фінансову незалежність соціальних проєктів;

- як елемент соціальної інтеграції (communities empowerment).

Соціальні підприємства стають партнерами соціальних служб, центрів соцзахисту, громадських організацій, розширюючи спектр соціальних послуг та підвищуючи їх сталість і доступність.

Відмінність між соціальним підприємством і волонтерською чи благодійною організацією полягає насамперед у їхній меті, джерелах фінансування, моделі діяльності та ступені залучення бенефіціарів до процесів вироблення соціальних змін.

Соціальне підприємство – це форма діяльності, у якій підприємницькі інструменти поєднуються з чітко сформульованою соціальною місією. На відміну від класичного бізнесу, соціальне підприємство не ставить за мету максимізацію прибутку. Основний фокус зосереджений на створенні стійкої соціальної цінності, тоді як прибуток спрямовується на розвиток соціальних програм, залучення цільових груп або розширення послуг. Ключовою ознакою є фінансова самостійність: соціальні підприємства генерують власний дохід завдяки ринку, що дозволяє їм мінімізувати залежність від грантів і зовнішніх донорів. Бенефіціари в такій моделі часто виступають не лише отримувачами підтримки, а й активними учасниками – працівниками, стажерами або співтворцями продукту чи послуги. Соціальний вплив є обов'язковою частиною діяльності соціального підприємства, системно вимірюється та оцінюється [30, с. 31].

На відміну від цього, волонтерські та благодійні організації функціонують переважно на засадах безприбутковості. Їхня діяльність ґрунтується на наданні допомоги, гуманітарній підтримці або реалізації соціальних проєктів за рахунок донорських внесків, грантів чи благодійних пожертв. Фінансова модель таких організацій не передбачає самоокупності: стабільність діяльності безпосередньо залежить від зовнішнього фінансування. Бенефіціари здебільшого виступають пасивними отримувачами допомоги, а не її співтворцями. Соціальний вплив у благодійних організаціях може бути

значним, однак він не завжди оцінюється системно або прив’язується до бізнес-моделі.

Отже, соціальне підприємництво є гібридною формою між бізнесом і соціальною роботою, що забезпечує стійкі й інноваційні способи вирішення соціальних проблем, тоді як волонтерські та благодійні організації зосереджуються на підтримці й допомозі, але не на ринкових механізмах забезпечення власної діяльності. Обидві моделі важливі для соціальної сфери, проте їхня функція, логіка розвитку і механізми досягнення соціального впливу суттєво різняться.

У контексті аналізу ключових понять соціальної роботи важливо чітко розмежувати такі категорії, як «соціальне підприємство», «волонтерська організація» та «благодійна організація». Хоча всі ці інституційні форми спрямовані на вирішення соціальних проблем, їхні цілі, механізми діяльності, моделі фінансування та логіка соціальної взаємодії суттєво відрізняються.

Особливістю соціального підприємництва є наявність подвійної мети: отримання доходу та розв’язання суспільно значущої проблеми. Соціальне підприємство функціонує у ринковому середовищі, використовує інноваційні підходи, забезпечує фінансову стійкість та мінімізує залежність від зовнішніх донорів [32]. Соціальний ефект у цьому випадку інтегровано у бізнес-модель, а прибуток спрямовується на розширення соціальних програм, розвиток організації або підтримку цільових груп.

Натомість волонтерські та благодійні організації ґрунтуються на інших механізмах. Волонтерська організація спирається на добровільну, неоплачувану діяльність громадян. Пріоритетом є мобілізація людського ресурсу, а не економічна сталість, що обмежує масштабованість, але забезпечує високу соціальну чутливість та оперативність реагування в умовах криз. Благодійні організації, згідно із Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [13], мають основною метою надання безоплатної допомоги. Їхня діяльність забезпечується переважно за рахунок пожертв, грантів і гуманітарної підтримки, а отже залежить від зовнішнього фінансування та філантропії.

Ключова відмінність полягає у джерелах фінансування та механізмах сталості. Соціальне підприємство створює дохід самостійно; благодійні організації — отримують його ззовні; волонтерські — здебільшого оперують людськими ресурсами. Також відмінності простежуються у структурі впливу: соціальні підприємства генерують тривалий соціальний ефект через економічну активність, тоді як благодійні та волонтерські організації зазвичай спрямовані на короткотермінову підтримку, гуманітарну допомогу або реагування на кризові ситуації.

У системі соціальної роботи соціальне підприємництво розглядається як інноваційний інструмент активізації клієнтів, що сприяє розвитку їхньої автономності, професійної зайнятості, економічної інтеграції та здатності до самозабезпечення [10, с. 118]. Благодійні та волонтерські організації натомість забезпечують первинний рівень підтримки, виконують компенсаційні функції, знижують соціальну напругу, але не завжди забезпечують довготривалу адаптацію чи соціальну мобільність.

Узагальнюючи зазначене, можна зробити висновок, що соціальне підприємство – це модель, орієнтована на стійкі зміни, тоді як благодійні та волонтерські практики є необхідними, але переважно короткотерміновими механізмами реагування. Це визначає їхнє різне місце в системі соціальної роботи та підкреслює важливість соціальних інновацій як чинника розвитку сучасної соціальної політики.

1.3 Методи дослідження соціального підприємництва у сфері соціальної роботи

Дослідження соціального підприємництва у сфері соціальної роботи потребує використання комплексної методології, оскільки цей феномен поєднує елементи ринкової економіки, соціальної політики, соціальної інноватики, громадської активності та підприємницької культури. У науковому дискурсі соціальне підприємництво розглядається як мультидисциплінарна сфера, у якій

взаємодіють економічні, правові, соціальні, психологічні та управлінські чинники. Тому методологія його дослідження має включати низку взаємодоповнювальних підходів, що дозволяють глибоко проаналізувати структуру соціального підприємництва, його функції, механізми соціального впливу та значення для розвитку соціальної роботи в Україні.

Одним із ключових є інституційний підхід, який дає можливість вивчати соціальне підприємництво як інституцію – тобто як стійку соціальну практику, що функціонує в системі певних правил, норм і структур. Згідно з інституційним баченням, соціальне підприємство виникає не стихійно, а формується під впливом правового середовища, соціально-економічних умов, державної політики, міжнародної підтримки та соціального запиту з боку громад [58].

Аналіз із позицій інституційного підходу дозволяє визначити, якою мірою українська нормативно-правова база, програми державної підтримки малого бізнесу, соціальні гарантії, податкові режими та грантові інструменти сприяють або перешкоджають розвитку соціального підприємництва. Він особливо цінний для сфери соціальної роботи, де діяльність соціальних підприємств часто пов’язана з наданням соціальних послуг, підтримкою вразливих груп населення та розвитком місцевих громад. У цьому підході також акцентується увага на взаємодії соціальних підприємств із державними інституціями, органами місцевого самоврядування, соціальними службами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами, що дозволяє оцінити їх роль у формуванні сучасної моделі соціальної політики.

Не менш вагомим є підхід сталого розвитку, який розглядає соціальне підприємництво як важливий механізм досягнення соціальних та економічних цілей у довгостроковій перспективі. У рамках цього підходу соціальні підприємства оцінюються не лише з позиції прибутковості чи інноваційності, а й за параметрами етичності, екологічності, соціальної справедливості та стійкості. З огляду на актуальність глобального порядку денного сталого розвитку, соціальне підприємництво позиціонується як інструмент реалізації

таких цілей, як зменшення нерівності, створення інклюзивної економіки, розвиток соціального капіталу, розширення можливостей для вразливих груп та підвищення стійкості громад [35]. У сфері соціальної роботи цей підхід дозволяє визначити, як саме соціальні підприємства сприяють інтеграції людей у складних життєвих обставинах, забезпечують гідні умови праці, впливають на локальний розвиток та підтримують громади в кризових ситуаціях, зокрема під час воєнних дій.

Важливе місце займає підхід соціальних інновацій, який фокусується на новаторських рішеннях соціальних проблем. У межах цього підходу соціальне підприємництво розглядається як форма впровадження інновацій у соціальну роботу – нових методів, моделей, практик і механізмів впливу на вразливі групи. Тут аналізується, яким чином соціальні підприємства створюють інноваційні продукти та послуги, використовують креативні бізнес-моделі (наприклад, pay-it-forward, community-driven production, соціальні франшизи), залучають громаду до спільного проєктування рішень (co-creation) та формують екосистему соціальних змін [4, с. 69]. Підхід соціальних інновацій є особливо актуальним для України, де соціальне підприємництво відіграє важливу роль у підтримці внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, людей з інвалідністю, жінок у складних обставинах, молоді та інших категорій, що постраждали від війни.

Методологічне підґрунтя дослідження поглиблюється за рахунок застосування низки наукових методів. Контент-аналіз використовується для систематизації наукових джерел, міжнародних звітів (UNDP, EMES Network, тощо), стратегічних документів, кейсів успішних соціальних підприємств та нормативно-правових матеріалів. Цей метод дозволяє виявити тенденції у теоретичному розумінні соціального підприємництва, осмислити його еволюцію та концептуальні рамки.

Порівняльний аналіз забезпечує можливість співставити моделі соціального підприємництва різних країн, виокремити їхні ключові риси, а також побачити, які елементи міжнародного досвіду є релевантними для українського контексту, а які потребують адаптації. Наприклад, порівняння

європейських моделей з американською або азійською дозволяє зрозуміти різні підходи до управління прибутком, соціального впливу, взаємодії з державою чи громадою.

SWOT-аналіз сприяє оцінці внутрішніх ресурсів і слабких місць соціальних підприємств, можливостей зовнішнього середовища (зокрема грантових програм UNDP, GIZ, ЄС, тощо) та загроз, пов'язаних з економічною нестабільністю, воєнним станом та обмеженим доступом до фінансування. Метод особливо ефективний при розробці рекомендацій та стратегій розвитку соціального підприємництва в сфері соціальної роботи.

Аналіз кейсів (case study) дає змогу глибоко вивчити конкретні приклади соціальних підприємств України – як успішні, так і проблемні [1, 18, 32, 55]. У фокусі кейсів можуть бути підприємства, що працевлаштовують ВПО, ветеранів, людей з інвалідністю; заклади, що надають соціальні або реабілітаційні послуги; ініціативи, які реалізують освітні або культурні проєкти для громад. Така методика дає змогу оцінити реальний соціальний вплив, ефективність бізнес-моделі, сталість, інноваційність та можливість масштабування.

Отже, застосування комплексної методології – інституційного підходу, концепції сталого розвитку, підходу соціальних інновацій та низки емпіричних методів – створює науково обґрунтовану основу для всебічного дослідження соціального підприємництва у сфері соціальної роботи. Такий методологічний інструментарій забезпечує можливість глибоко дослідити соціальне підприємництво як форму соціального впливу, інноваційну практику та перспективний інститут розвитку сучасної соціальної політики України.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

2.1. Правові та нормативні засади розвитку соціального підприємництва як інструменту соціальної роботи

Розвиток соціального підприємництва в Україні є невід'ємною частиною ширшого процесу трансформації соціальної політики, модернізації системи соціальних послуг, а також наслідком реформи децентралізації та зростання ролі місцевих громад у забезпеченні соціального добробуту населення. У сучасних умовах, особливо загострених викликами, пов'язаними з військовою агресією та її соціально-економічними наслідками, соціальне підприємництво постає як життєво необхідний інноваційний інструмент вирішення складних соціальних проблем. Ці проблеми, зокрема масове переміщення населення, реабілітація ветеранів, забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю, не можуть бути ефективно подолані виключно зусиллями держави або традиційного бізнесу. Водночас, ефективне становлення цієї стратегічної сфери вимагає чітко сформованих організаційно-правових умов, які б системно визначали рамки діяльності соціальних підприємств, їхню взаємодію з державними інституціями та можливості інтеграції у національну систему соціальної роботи.

Незважаючи на активний розвиток сектору соціального підприємництва, варто констатувати, що в Україні на сьогодні не існує єдиного, окремого закону, який би системно регулював діяльність соціальних підприємств, надаючи їм офіційний статус та відповідні преференції [8, с. 65]. Ця ситуація створює правовий вакуум, який соціальні підприємства змушені компенсувати, функціонуючи у формі неприбуткових організацій (ГО, БФ) або традиційного бізнесу (ТОВ), водночас виконуючи соціальну місію. Однак, правові умови для їх функціонування, хоч і фрагментарно, формуються через низку суміжних

нормативно-правових актів, що стосуються різних аспектів соціальних послуг, зайнятості населення, підтримки малого та середнього бізнесу, розвитку громадянського суспільства та місцевого самоврядування.

Ключові законодавчі документи, що створюють основу для функціонування соціальних підприємств:

Закон України «Про соціальні послуги» (2019). Цей закон створює нормативну основу для реалізації соціальних послуг різними суб'єктами, серед яких чітко визначені недержавні організації, громадські об'єднання, благодійні фонди, а також суб'єкти підприємництва. Документ впроваджує важливі механізми залучення недержавних структур до надання послуг, включаючи процедури конкурсного відбору, акредитацію, співфінансування та механізм соціального замовлення. Саме тут закладені ключові можливості для соціальних підприємств, що працюють у сфері соціальної роботи: вони можуть отримувати компенсацію за надані соціальні послуги, виступати виконавцями послуг за рахунок бюджету громади, а також брати активну участь у розробці локальних стратегій соціального захисту [16]. Закон однозначно підкреслює необхідність партнерської взаємодії між державою та недержавними провайдерами, що слугує юридичним фундаментом для розвитку соціального підприємництва.

Закон України «Про зайнятість населення» (2012). Цей акт є надзвичайно важливим для розуміння організаційних умов розвитку саме тих соціальних підприємств, які реалізують модель працевлаштування. У документі прописані механізми підтримки підприємницької діяльності вразливих груп, зокрема через одноразову допомогу на започаткування малого бізнесу, програми компенсації єдиного соціального внеску (ЄСВ), можливості професійного навчання та спеціальні стимули для роботодавців, які працевлаштовують людей з інвалідністю, ветеранів, молодь або внутрішньо переміщених осіб [17]. Оскільки соціальні підприємства часто орієнтовані на ці категорії, Закон формує юридичний інструментарій для стимулювання їхньої діяльності у сфері створення інклюзивних робочих місць.

Стратегія розвитку соціальних послуг на період до 2030 року. Як важливий стратегічний документ, вона визначає орієнтири модернізації соціальної сфери [34]. Стратегія акцентує увагу на необхідності розвитку державно-приватного партнерства, розширенні можливостей впровадження інноваційних моделей надання соціальних послуг. Вона прямо зазначає необхідність підтримки соціального підприємництва, соціального інвестування та моделей community-based approaches. Таким чином, вона слугує політичною директивою для органів виконавчої влади щодо пріоритетності розвитку недержавного сектору соціальних послуг, що відповідає світовим тенденціям децентралізації соціальної сфери.

Крім зазначених центральних актів, розвиток соціального підприємництва опосередковано регулюється низкою суміжних законів, які дозволяють соціальним підприємствам функціонувати, виходячи з їхньої організаційно-правової форми:

Закон України «Про громадські об’єднання» [14], який надає громадським організаціям право займатися підприємницькою діяльністю, за умови, що ця діяльність відповідає статутним цілям та здійснюється з дотриманням принципу неприбутковості основної місії.

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [13], що передбачає можливість реалізації підприємницьких ініціатив для фінансування статутної діяльності благодійних фондів.

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» [15], де визначені загальні механізми стимулювання бізнесу, які поширюються і на соціально орієнтовані комерційні структури.

Отже, в українському законодавстві наразі можна простежити фрагментарну нормативну базу, яка формально дозволяє функціонувати соціальним підприємствам у тій чи іншій організаційно-правовій формі, але не забезпечує їх цілісного та уніфікованого правового визнання. Це є головним стримуючим фактором для формування системних механізмів державної

підтримки, статистичного обліку, цільового оподаткування та розвитку соціального інвестування.

Організаційно-правові умови становлення соціального підприємництва в Україні перебувають у стані балансування між потужними інституційними бар'єрами та зростаючими стимулами, які створюють потенціал для його подальшого розвитку.

Попри зростання громадського та міжнародного інтересу до соціального підприємництва, українські соціальні підприємці стикаються з рядом структурних бар’єрів, які уповільнюють масштабування їхньої діяльності:

Відсутність спеціального законодавства: Це є центральним бар'єром. Відсутність окремого закону, який би визначав статус соціального підприємства, чіткі критерії соціального впливу (наприклад, частка працевлаштованих вразливих осіб, реінвестиція прибутку), особливості оподаткування та механізми прямої державної підтримки, призводить до правової невизначеності [9, с. 107].

Недостатність фінансових інструментів: Існує обмежений доступ до спеціалізованого фінансового інвестування. В Україні практично відсутні соціальні інвестиції, мінімальна участь банківського сектору та венчурних фондів у фінансуванні соціальних проєктів, що змушує соціальне підприємництво покладатися переважно на гранти.

Слабкість інфраструктури підтримки: Недостатня кількість державних інкубаторів, акселераторів та консультаційних центрів, орієнтованих саме на соціальний, а не лише комерційний бізнес. Крім того, існує низький рівень підготовки фахівців у сфері соціального підприємництва та соціального інвестування.

Одержавленість системи соціальних послуг: Пріоритет у наданні послуг досі часто надається комунальним установам, що обмежує участь недержавних надавачів. Це створює конкурентний дисбаланс, де соціальні підприємництва змушені конкурувати з установами, які фінансуються з бюджету.

Обмежені можливості для закупівель. Недостатня розробленість процедур соціального замовлення, які б дозволяли органам місцевого самоврядування гнучко та прозоро закуповувати соціальні послуги у соціальному підприємництві, стримує розвиток моделі Fee-for-Service.

Низький рівень обізнаності органів місцевого самоврядування. Частина органів місцевого самоврядування ще не повністю усвідомлює потенціал соціальних підприємств як інструменту вирішення локальних соціальних проблем та зменшення навантаження на місцевий бюджет.

Попри наявні інституційні бар'єри, в Україні формуються і потужні позитивні тенденції, які створюють необхідні стимули для розвитку соціальних підприємств:

Децентралізація та посилення ролі громад: Передача значних повноважень та фінансових ресурсів на місця дозволяє локальним органам влади самостійно ухвалювати рішення про замовлення соціальних послуг та цільову підтримку місцевих підприємницьких ініціатив. Це створює ідеальне середовище для розвитку community-based соціальних підприємств.

Розвиток сектору соціальних інновацій: Активна діяльність громадських ініціатив, грантові програми та цільові проєкти міжнародних організацій (UNDP, UNICEF, IOM, ЄС) стимулюють зародження та масштабування нових соціальних бізнес-моделей.

Поширення соціальної підприємницької освіти: Створення спеціалізованих програм у закладах вищої освіти, проведення бізнес-шкіл та інкубаторів підвищує кваліфікацію майбутніх соціальних підприємців та соціальних працівників.

Формування екосистеми соціального підприємництва. Розвиток інституційної інфраструктури, включно з платформами Social Business Hub [62], Українською соціальною академією [52] та іншими акселераторами, забезпечує менторську, консультаційну та мережеву підтримку.

Зростання попиту на соціальні послуги. У контексті військових дій та відновлення, попит на якісні послуги з реабілітації, психологічної підтримки,

інтеграції ВПО та ветеранів критично актуалізує необхідність залучення недержавних провайдерів.

Можливість участі в соціальному замовленні. Поступове вдосконалення механізмів соціального замовлення, передбачених Законом «Про соціальні послуги», відкриває шлях до сталого бюджетного фінансування для соціальних підприємств.

Організаційно-правові умови розвитку соціального підприємництва в Україні перебувають на етапі становлення, що вимагає переходу від фрагментарної нормативної бази до цілісної системи підтримки. Порівняння з європейськими моделями, де соціальні підприємства мають чіткий правовий статус та спеціальні фінансові стимули, показує, що Україні бракує законодавчого визначення, інституційної інфраструктури та цільових фінансових механізмів.

Разом з тим, потенціал соціального підприємництва у сфері соціальної роботи є величезним. Воно дозволяє не лише надавати якісні соціальні послуги (Модель FFS), але й ефективно вирішувати проблему працевлаштування вразливих груп (Модель працевлаштування), а також створювати інноваційні практики соціальної підтримки, які неможливо реалізувати в рамках застарілих бюджетних структур. Розвиток цієї сфери потребує активної підтримки держави через ухвалення спеціального закону, інвестицій з боку громади та освітніх інституцій, а також формування стабільного нормативного середовища, що дозволить забезпечити ефективне використання соціального бізнесу як ключового інструменту в системі соціальної роботи та національного відновлення.

2.2 Напрями та цільові групи соціального підприємництва як інструменту соціальної роботи

У сучасній соціальній політиці України соціальне підприємництво дедалі частіше розглядається як інноваційний інструмент соціальної роботи, здатний

доповнювати традиційні механізми соціального забезпечення та сприяти побудові більш стійких, включених та адаптивних громад. Зростання ролі соціальних підприємств зумовлене змінами соціальної структури, новими викликами війни, збільшенням кількості вразливих груп населення та необхідністю пошуку сталих моделей підтримки, що поєднують соціальну місію, економічну самодостатність і громадську участь. На відміну від класичних форм соціальної допомоги, соціальне підприємництво поєднує економічну діяльність із соціальним впливом, що дозволяє не тільки вирішувати нагальні проблеми, а й формувати середовище для довгострокових позитивних змін.

Одним із ключових напрямів діяльності соціальних підприємств є створення робочих місць для осіб, які мають обмежений доступ до ринку праці [2, с. 13]**.** Соціально вразливі групи стикаються з комплексом бар'єрів – дискримінаційних, економічних, психологічних, фізичних, правових, – що робить їх менш конкурентоспроможними. Соціальні підприємства, на відміну від традиційного бізнесу, застосовують принцип працевлаштування заради соціального впливу, де пріоритетом є не максимізація прибутку, а створення можливостей для самозабезпечення та підвищення соціальної автономії клієнтів соціальної роботи.

Таким чином, працевлаштування в соціальних підприємствах є не просто економічним актом, а соціально-терапевтичним процесом, який сприяє відновленню соціальних функцій, розвитку навичок, підвищенню самооцінки та формуванню внутрішнього локусу контролю.

До найчастіших категорій працівників соціальних підприємств належать:

- внутрішньопереміщені особи, для яких важливо не лише тимчасове працевлаштування, а й відновлення почуття приналежності, соціальної стабільності та самооцінки;
- люди з особливими потребами, яким соціальні підприємства адаптовують робочі місця, забезпечують інклюзивний супровід і наставництво;

- ветерани та демобілізовані військовослужбовці, для яких праця може стати важливим елементом соціальної реінтеграції та профілактики психологічних розладів;
- молодь, що має обмежені стартові можливості, зокрема вихідці з інтернатних закладів, молодь із сімей у складних життєвих обставинах;
- особи похилого віку, які потребують активного залучення, можливостей для наставництва та участі у соціальному житті громади [4, с. 65].

Таким чином, працевлаштування в соціальних підприємствах є не просто економічним актом, а соціально-терапевтичним процесом, який сприяє відновленню соціальних функцій, розвитку навичок, підвищенню самооцінки та формуванню внутрішнього локусу контролю.

Другим ключовим напрямом використання соціального підприємництва у сфері соціальної роботи є надання соціальних послуг через підприємницьку діяльність**.** Соціальні підприємства можуть виступати як суб'єкти, що забезпечують послуги, передбачені законодавством у сфері соціальних послуг: від денного догляду й психологічної реабілітації до соціальної інтеграції, консультування, організації дозвілля або супроводу осіб з інвалідністю [6, с. 113].

Соціальна робота у цьому випадку поєднується з підприємницькими інструментами, що дозволяє:

- забезпечувати фінансову сталість надання послуг;
- уникати повної залежності від державних дотацій;
- створювати сучасні моделі сервісів, орієнтовані на потреби громади;
- впроваджувати інноваційні форми підтримки, які часто є неможливими в рамках традиційних бюджетних установ.

У світовій практиці соціальні підприємства надають такі послуги:

- соціальна реабілітація людей з інвалідністю;
- догляд за літніми людьми[5, с. 33];
- психологічний супровід ветеранів;

- соціальний супровід сімей ВПО;
- освітні та культурні послуги[8, с. 68];
- профілактичні програми для молоді [23, с. 34].

В умовах України ця модель стає особливо актуальною, з огляду на перевантаженість державної системи соціального захисту та брак ресурсів у громадах.

Соціальне підприємництво як простір для соціальних інновацій активно формує нові підходи до роботи з різними категоріями клієнтів соціальної роботи. Саме підприємницький характер діяльності дозволяє бути гнучкішим, ризикованішим у позитивному сенсі та спроможним швидко реагувати на виклики воєнного часу.

Внутрішньопереміщені особи

Соціальні підприємства створюють програми:

- швидкої економічної інтеграції ВПО;
- перепідготовки та розвитку нових професійних навичок;
- підтримки жіночого підприємництва серед переселенців;
- психологічних груп підтримки, інтегрованих у підприємницькі простори.

Інноваційною практикою є створення community hubs, де поєднуються робочі місця, освітні програми та послуги соціальної адаптації.

Ветерани війни

Для ветеранів соціальні підприємства пропонують:

- майстерні ремесел як терапевтичну практику;
- освітні платформи, де ветерани стають наставниками;
- моделі кооперативного бізнесу, орієнтованого на спільну діяльність.

Відомі випадки, коли саме соціальні підприємства стали платформою для успішної соціальної реінтеграції ветеранів та профілактики ПТСР.

Люди з особливими потребами

Соціальні підприємства активно впроваджують інклюзивні моделі праці, зокрема:

- адаптовані робочі місця;
- супровід спеціаліста з соціальної роботи;
- програми навчання життєвим навичкам;
- співпрацю з місцевими громадами для забезпечення доступності [10, с. 113].

Така діяльність не лише сприяє соціальній інтеграції, але й змінює суспільне ставлення до людей з інвалідністю.

Молодь та молоді люди з груп ризику

Соціальні підприємства допомагають молоді, яка має обмежені можливості, через:

- молодіжні бізнес-інкубатори;
- освітні проєкти;
- залучення до створення соціально корисного продукту;
- наставництво та соціальний супровід [6, с. 140].

У цих моделях значну роль відіграє не лише економічний ефект, а й превентивна дія щодо ризикових моделей поведінки.

Особи похилого віку

Існують і практики створення соціальних підприємств, орієнтованих на активне довголіття:

- майстерні, де літні люди передають ремесла молодшим;
- соціальні кафе, де працюють люди похилого віку;
- клуби активної взаємодопомоги.

Такі моделі зміцнюють міжпоколінні зв’язки та сприяють соціальній включеності.

Соціальні підприємства також виконують важливу профілактичну функцію, яка охоплює як індивідуальний, так і суспільний рівні. Ця функція полягає у запобіганні соціальним ризикам, зокрема:

- вторинній маргіналізації ВПО;
- хронізації безробіття;
- соціальній ізоляції;

- девіантній поведінці молоді;
- психологічній дезадаптації ветеранів;
- залежності від системи соціальних виплат [10, с. 111].

Профілактична роль соціальних підприємств реалізується через:

- розвиток соціальної активності клієнтів;
- підвищення самооцінки та мотивації;
- створення середовища підтримки [25, с. 87];
- формування проактивної поведінки;
- побудову соціальних зв'язків;
- зміцнення локальної громади як середовища соціальної стійкості.

Для громади загалом соціальні підприємства виконують функцію зниження соціальної напруги, оскільки працюють там, де державні інституції часто є перевантаженими або недостатньо ефективними.

Соціальне підприємництво у сфері соціальної роботи є багатовимірним феноменом, який поєднує економічні підходи з соціальною місією та інноваційними моделями підтримки. Соціальні підприємства виступають важливими інструментами вирішення проблем вразливих груп населення, особливо в умовах воєнного часу, коли традиційні механізми соціальної підтримки зазнають значного навантаження. Вони забезпечують працевлаштування, надають соціальні послуги, створюють інноваційні формати роботи з ВПО, ветеранами, людьми з інвалідністю, молоддю та людьми похилого віку. Водночас їх діяльність сприяє профілактиці соціальних ризиків та зміцненню соціальної стійкості громад.

2.3. Кейси практичної діяльності українських та зарубіжних соціальних підприємств

Розвиток соціального підприємництва в Україні останніми роками демонструє стрімке зростання, посилене викликами війни, новими соціальними потребами та запитом на стійкі інновації. Значна частина соціальних

підприємств виникла як відповідь на прогалини у державній системі соціальних послуг, а також як інструмент активізації громад, залучення вразливих груп до економічної діяльності та відновлення соціальної інфраструктури. Важливою є роль соціального підприємництва в умовах війни — у підтримці ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю та молоді, створенні робочих місць, формуванні спроможності громад та забезпеченні доступу до послуг у кризових умовах.

У цьому підпункті представлено аналіз ключових українських соціальних підприємств, які стали прикладом ефективних практик у сфері соціальної роботи. Розглянуто моделі їх діяльності, механізми соціального впливу та інноваційні компоненти. Також проведено узагальнення за міжнародною класифікацією моделей соціального підприємництва: employment model, service model *ma* fee-for-service model.

Далі представлений огляд деяких сучасних українських кейсів останніх років, які, на наш погляд, можуть бути віднесені до прикладів соціального підприємництва в нашій державі.

«Veteran Hub» (Ветеранський хаб). Офіційний сайт: https://veteranhub.com.ua/. «Veteran Hub» став однією з найуспішніших українських інституцій, що поєднує елементи соціального підприємництва та соціальних інновацій у роботі з ветеранами та їхніми родинами. Хаб працює за моделлю service model, надаючи широкий спектр послуг, серед яких: психологічна підтримка, юридичні консультації, кар'єрне консультування, тренінги та групи самодопомоги [66].

Соціальний вплив:

- щороку допомогу отримують понад 10 000 ветеранів і членів їхніх родин**;**
- працює мережа хабів у Києві, Вінниці, Дніпрі, Львові;
- активно впроваджуються програми з менторства та реінтеграції ветеранів у професійне середовище.

Інноваційність:

- впровадження цифрової платформи для бронювання консультацій;
- розвиток ветеранського підприємництва;
- групи підтримки за моделлю peer-to-peer.

«Будинок ветерана» (Veteran House). Офіційний сайт: https://vet.gov.ua/. «Будинок ветерана» — простір, що поєднує елементи community hub та соціального підприємства. Він забезпечує психологічні, освітні та соціальні послуги, а також підтримує ветеранські ініціативи й мікропідприємництва. Діяльність спрямована на профілактику соціальної ізоляції та підтримку процесів ресоціалізації [1].

Соціальна робота у «Будинку ветерана» включає:

- групи самодопомоги;
- майстерні для розвитку професійних навичок;
- програми зміцнення психоемоційної стійкості;
- наставництво від ветеранів для ветеранів.

Пекарня «Good Bread from Good People». Офіційний сайт: https://www.goodbread.com.ua/**.** Пекарня є одним із найвідоміших прикладів інклюзивного соціального бізнесу. Її діяльність спрямована на працевлаштування людей із ментальною інвалідністю (аутизм, синдром Дауна, когнітивні порушення). Основна місія підприємства – створення умов для соціальної включеності та економічної автономії цієї категорії [32].

Практики соціальної роботи в межах підприємства:

- адаптація робочих місць;
- спеціальні навчальні програми;
- постійний супровід спеціаліста із соціальної роботи;
- розробка індивідуальних планів розвитку.

Соціальний вплив:

- понад 30 працівників із ментальною інвалідністю;
- десятки успішних історій соціалізації;
- розширення суспільного уявлення про інклюзію.

Соціальна кав’ярня «Кава хоробрих» (м. Кропивницький). Кав’ярня «Кава хоробрих» створена як простір для працевлаштування ветеранів російсько-української війни з інвалідністю та ВПО. Підприємство поєднує економічну діяльність з соціальною місією: працівники проходять тренінги soft skills, отримують психологічний супровід та можливість професійного росту [50].

Інноваційні елементи:

- модель наставництва «бариста-наставник»;
- співпраця з громадами щодо працевлаштування молоді;
- проведення соціальних подій для інтеграції клієнтів.

Urban Space 100 (Івано-Франківськ)**.** Сайт: https://urbanspace.if.ua/**.** «Urban Space 100» – унікальний український приклад соціального підприємництва, оснований ста активними громадянами, які інвестували по 1000 доларів і передали прибуток на розвиток міста. Усі доходи (понад 80% чистого прибутку) спрямовуються на фінансування соціальних, культурних та освітніх проєктів громади [61, с. 38].

Соціальний вплив:

- понад 150 профінансованих соціальних проєктів**;**
- створення платформи співучасті громадян;
- розвиток молодіжних та освітніх ініціатив;
- приклад сталого міського соціального підприємництва.

Після початку повномасштабного вторгнення з’явилася велика кількість соціальних підприємств, що працюють із внутрішньо переміщеними особами. Їх діяльність відповідає потребам швидкої адаптації, створення робочих місць і забезпечення соціальної підтримки.

ГО «НАШІ МРІЇ» (м. Запоріжжя) забезпечує освітньо-адаптаційну підтримку ветеранів, що сприяє їхній інтеграції у професійне життя після служби. Організація надає консультаційну та інформаційну допомогу, а також створює сталі механізми соціальної реінтеграції через підтримку при вступі до

ЗВО, адаптаційні освітні програми та залучення бізнесу до створення робочих місць для військових [53, с. 139].

Практики соціальної роботи в межах організації:

- освітньо-адаптаційний супровід ветеранів: допомога у виборі освітньої траєкторії, підтримка під час вступу до ЗВО, консультації щодо перекваліфікації;
- соціальний супровід військових та їхніх родин: індивідуальні консультації, інформаційна підтримка щодо соціальних послуг, допомога у взаємодії з органами місцевого самоврядування;
- партнерські програми з університетами та коледжами: створення умов для навчання ветеранів, адаптаційні курси, академічний менторинг;
- волонтерські та групові ініціативи: організація груп підтримки, спільних проєктів з психосоціальної адаптації.

Соціальний вплив (Social Impact):

- покращення професійної інтеграції ветеранів: підвищення рівня їхнього працевлаштування та повернення до економічно активного життя;
- зміцнення соціальної стійкості громад: зниження ризиків соціальної ізоляції військових, підтримка їхніх родин;
- розвиток людського капіталу: ветерани отримують нові компетентності, цифрові навички та стійкі професійні орієнтири;
- побудова партнерських мереж: взаємодія з бізнесом, освітніми закладами та міськими соціальними службами сприяє формуванню спільної інфраструктури підтримки.

Інноваційні елементи діяльності:

- модель «освітнього соціального підприємництва», яка поєднує соціальну роботу, профорієнтацію й розвиток кар'єри;
- система «швидкого входу» для ветеранів в освіту та працевлаштування: консультаційні кампанії, адаптаційні курси, цифрові інформаційні канали;
- співпраця з бізнесом у форматі соціального партнерства**:** створення місць стажувань, коротких курсів під потреби ринку праці;

- медіаосвітній компонент**:** розвиток YouTube-платформи для популяризації ветеранівських історій успіху та підвищення видимості проблем адаптації;

- кейсовий підхід у соціальній роботі: створення персональних маршрутів соціальної адаптації для кожного ветерана.

«Зміцнення соціальної згуртованості» (Карітас Запоріжжя) – ця ініціатива спрямована на економічну інтеграцію внутрішньо переміщених осіб (ВПО)**.** Основна мета – створення можливостей для працевлаштування через навчання, мікрогранти та психологічну підтримку. Проєкт має великий потенціал для розвитку соціальних кооперативів із працевлаштування ВПО [18].

Інноваційні елементи діяльності

- застосовуються сучасні інструменти соціальної роботи, орієнтовані на комплексну підтримку ВПО;

- використання груп самодопомоги та ком'юніті-підходу, що активізує внутрішні ресурси самих ВПО та сприяє зміцненню горизонтальних зв'язків у громаді.

- проєкт передбачає формування локальних мереж співпраці між громадськими організаціями, соціальними службами та бізнесом для створення сталих моделей працевлаштування.

Соціальний вплив

- учасники програми отримують не лише навички та фінансування для запуску власних ініціатив, а й доступ до командної роботи, професійної підтримки та психологічної стабілізації;

- у довгостроковій перспективі ініціатива сприяє формуванню моделі інтеграції ВПО через самоорганізацію, взаємопідтримку та розвиток соціального капіталу.

Практики соціальної роботи в межах організації:

- соціально-педагогічна підтримка, орієнтована на розвиток життєстійкості та підвищення мотивації до професійного зростання;

- психологічна допомога, що включає індивідуальні консультації, групові заняття та тренінги з подолання стресу, актуальні для людей, які пережили вимушене переміщення;
- економічна інтеграція через навчання, зокрема курси з підприємництва, фінансової грамотності та розвитку професійних навичок;
- мікрогрантова підтримка як інструмент стартового капіталу для самозайнятості або створення соціальних кооперативів;
- групи самодопомоги, спрямовані на взаємну підтримку, обмін досвідом та формування внутрішньої соціальної мобільності ВПО.

На основі наведених кейсів можна систематизувати типові моделі соціального підприємництва в Україні.

Модель зайнятості (Employment model) [48]. Фокусується на працевлаштуванні вразливих груп. Приклади: Good Bread from Good People; «Кава хоробрих»; ветеранські підприємства (майстерні, кав'ярні).

Сильні сторони:

- високий соціальний вплив;
- пряма робота з клієнтами соціальної роботи;
- профілактична функція (зменшення безробіття, соціальної ізоляції).

Виклики:

- високі витрати на супровід;
- необхідність професійних наставників;
- невисока фінансова рентабельність на старті.

Модель соціальних послуг (Service model) [58]

Соціальне підприємство надає послуги, що мають суспільне значення. Приклади:Veteran Hub; Будинок ветерана; центри реабілітації та інклюзії.

Сильні сторони:

- гнучкість;
- можливість масштабування.

Виклики:

- залежність від грантів;

- потреба високої професійності персоналу

Комерційна модель з соціальною місією (Fee-for-service model) [60]

Доходи підприємства йдуть на соціальні цілі. Приклад: Urban Space 100.

Сильні сторони:

- фінансова сталість;
- активізація громади.

Виклики:

- конкуренція на ринку;
- ризик зниження соціальної складової.

Аналіз ефективності соціальних підприємств: підсумкові висновки

На основі аналізу кейсів можна сформулювати такі узагальнення:

Соціальний вплив

Діяльність підприємств сприяє:

- створенню робочих місць;
- розвитку інклюзивних практик;
- ресоціалізації ветеранів;
- зменшенню соціальної напруги у громадах;
- підвищенню соціального капіталу.

Фінансова сталість

Соціальні підприємства, що мають чітку бізнес-модель, здатні забезпечувати стабільний дохід для соціальних програм. Найбільш стійкими є моделі fee-for-service.

Інноваційність

Проявляється у:

- інтеграції соціальної роботи в бізнес-процеси;
- впровадженні peer-to-peer підтримки;
- створенні інклюзивних середовищ;
- розвитку громадського підприємництва.

Європейські країни мають значний досвід розвитку соціального підприємництва, що формувався протягом десятиліть, а їхні моделі можуть бути адаптовані до українських реалій.

Британська модель є однією з найрозвиненіших. Основними формами соціальних підприємств тут є:

- Community Interest Company (CIC) – організації, що працюють для розвитку громади та мають юридичні обмеження щодо розподілу прибутку;
- Cooperatives – кооперативи, орієнтовані на соціальну користь та спільну власність;
- Charitable organisations with trading arms – благодійні організації, що мають комерційні підрозділи [12, с. 30].

Великобританія активно розвиває ринок соціальних інвестицій**,** створила державний банк Big Society Capital та впроваджує моделі соціального впливу (Social Impact Bonds), що могли б бути корисними для України у розвитку соціальних послуг.

Польська модель ґрунтується на концепції соціальної економіки, в межах якої діють:

- соціальні кооперативи;
- центри соціальної інтеграції;
- підприємства соціальної економіки (PES) [22].

Польща має розвинену мережу підтримки – OWES (обласні центри соціальної економіки), які надають соціальним підприємствам консультації, гранти, освітні програми та інкубацію. Для України така регіональна модель підтримки є перспективною у контексті реформи децентралізації.

У Німеччині соціальне підприємництво розвивається у межах концепції Soziale Innovationen та традиційних форм соціальної економіки, зокрема через:

- робітничі кооперативи;
- підприємства, що працевлаштовують людей з інвалідністю (Werkstätten);
- інтеграційні підприємства [39, с. 127].

Німеччина активно підтримує інноваційні проєкти, спрямовані на розв’язання соціальних проблем, через державні та приватні фонди, такі як Ashoka Deutschland, які могли б стати орієнтиром для створення національної інфраструктури соціальних інновацій в Україні.

Отже, соціальні підприємства України демонструють високий потенціал як інструменти соціальної роботи. Їх діяльність у сфері підтримки ветеранів, ВПО, людей з інвалідністю та громад загалом підтверджує ефективність моделей:

- employment (використовує комерційну діяльність як механізм для соціальної інтеграції, а не як самоціль). Соціальне підприємство веде звичайну комерційну діяльність (наприклад, виробництво товарів, надання послуг громадського харчування, клінінг, ІТ-послуги), але її робоча сила складається переважно з представників цільової групи.
- service (фокусується на забезпеченні прямого доступу до необхідних соціальних послуг для цільової групи, а не на їхньому працевлаштуванні). Ця модель використовує підприємницькі методи для розробки, фінансування та сталого надання соціальних послуг, які часто є недостатніми, неякісними або відсутніми у державній системі чи на ринку.
- fee-for-service («Оплата за послугу»). FFS — це бізнес-механізм, за якого соціальне підприємство генерує дохід, стягуючи плату за надану соціальну послугу, консультацію, тренінг або продукт. Пряма оплата: клієнт платить безпосередньо за отриману послугу. Джерело доходу: ця плата стає основним джерелом фінансування соціальної діяльності, зменшуючи залежність від грантів чи благодійних внесків. Стійкість: модель FFS підвищує фінансову стійкість організації, оскільки вона «заробляє» на свою соціальну місію. У соціальному підприємництві FFS рідко застосовується у чистому вигляді (коли всі платять повну ринкову ціну). Вона часто реалізується через субсидування або замовлення:

Практики українських соціальних підприємств слугують прикладами інноваційного поєднання економічної та соціальної складових, створюючи підґрунтя для стійких трансформацій соціальної політики та зміцнення громад.

РОЗДІЛ 3
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

3.1. Технологія впровадження соціального підприємства в умовах громади

Впровадження соціального підприємництва в територіальній громаді є складним багаторівневим процесом, що поєднує економічні, соціальні, комунікаційні та управлінські аспекти. Оскільки соціальне підприємництво у сфері соціальної роботи передбачає вирішення конкретних соціальних проблем шляхом підприємницької діяльності, технологія його створення потребує чіткого алгоритму дій, що дозволяє забезпечити сталість, ресурсну збалансованість і реальний соціальний вплив. У цьому підпункті розглянуто покрокову модель впровадження соціального підприємства в громаді, що ґрунтується на практиках startup-cycle, підходах community-based development та соціально-орієнтованому плануванні (Додаток А).

1 Етап (Ідентифікації Актуальної Соціальної Проблеми). Першим і критично важливим кроком є ідентифікація актуальної соціальної проблеми, що потребує інноваційного, сталого та економічно обґрунтованого вирішення [37]. Соціальний працівник у рамках оцінки потреб громади (community needs assessment) проводить глибокий аналіз ситуації. Цей аналіз включає проведення фокус-груп із представниками уразливих категорій, використання соціального картування (social mapping), інтерв’ю з ключовими інформантами, а також ретельний аналіз статистичних даних, отриманих від ЦНАП, служб зайнятості та департаментів соціального захисту. Обов'язковою складовою є SWOT-аналіз соціальної інфраструктури громади [37].

На основі цього дослідження визначаються категорії, які найбільше потребують підтримки (наприклад, ВПО, ветерани та сім'ї військовослужбовців, особи з інвалідністю, молодь, що не навчається та не працює (NEET), люди

похилого віку), а також виявляються соціальні ніші, які можуть бути вирішені через підприємництво (наприклад, нестача інклюзивних послуг, безробіття серед соціально вразливих груп чи низький рівень соціальної згуртованості). На підставі зібраних даних формується комплексний паспорт соціальної проблеми, що слугує підґрунтям для розробки бізнес-моделі.

2 Етап (Формування Ідеї). На цьому етапі формується ядро майбутнього соціального підприємства, відоме як startup cycle. Процес починається з ідеації, де соціальний працівник разом із командою використовує мозкові штурми та методологію дизайн-мислення для генерації інноваційних рішень, паралельно аналізуючи успішні світові та національні кейси. Ідея повинна відповідати ключовим критеріям: соціальна значущість, фінансова життєздатність, обов'язкове залучення уразливих груп та інноваційність. Після генерації відбувається верифікація, що передбачає перевірку ідеї в реальних умовах громади. Це включає опитування цільових категорій, тестування прототипу послуги чи продукту, оцінку реального попиту та аудит доступних ресурсів громади. Завершується етап бізнес-моделюванням, де фіксується соціальна цінність (визначення конкретних змін у житті клієнтів), економічна модель (деталізація джерел доходу) та механізми вимірювання соціального впливу.

3 етап (Залучення Стейкхолдерів). Стійкість соціального підприємництва є неможливою без широкої мережі партнерств, оскільки стейкхолдери забезпечують як ресурсну підтримку, так і легітимність діяльності [40]. Основними стейкхолдерами є: органи місцевого самоврядування, які можуть передавати приміщення, включати діяльність СП у стратегію розвитку громади та виступати покупцями соціальних послуг; ГО та благодійні фонди, що надають гранти, менторську та експертну підтримку; Бізнес (корпоративні партнери), які постачають обладнання, ресурси через корпоративну соціальну відповідальність та допомагають у маркетингу; Освітні заклади, що слугують платформами для навчання підприємців та волонтерської підтримки; а також Міжнародні організації (наприклад, UNDP, IOM, UNICEF), які надають цільову підтримку проєктам, орієнтованим на ВПО, ветеранів та осіб з інвалідністю.

Соціальний працівник відіграє ключову роль в організації партнерської коаліції [7] через проведення круглих столів, фокус-груп, підписання меморандумів про співпрацю та створення міжсекторальних робочих груп.

4 етап (Ресурсне Забезпечення Соціального Підприємства). Ефективність діяльності соціального підприємства безпосередньо залежить від якості сформованої ресурсної бази. Фінансові ресурси залучаються через диверсифіковані джерела, включаючи гранти від міжнародних (ЄС, USAID, UNDP) та національних (ICAP «Єднання», Український жіночий фонд) донорів.

Важливим напрямом є залучення інвестицій від соціальних інвесторів, імпакт-фондів та бізнес-ангелів, а також використання механізмів краудфандингу (наприклад, Спільнокошт, GlobalGiving). Інфраструктурні ресурси включають отримання приміщень громади (зазвичай за пільговими ставками оренди), забезпечення необхідним обладнанням (офісним, виробничим, інклюзивним) та локаціями для подій і продажів. Людські ресурси є критичними і охоплюють професійних соціальних працівників, тренерів, менторів, психологів, цільові групи як безпосередніх працівників та волонтерів [43]. Інформаційні ресурси забезпечують комунікацію (соціальні мережі, маркетинг) та внутрішню ефективність (освітні курси, CRM-системи для роботи з клієнтами).

5 етап (Запуск Соціального Підприємства). Після формування партнерств і забезпечення ресурсної бази відбувається поетапний запуск підприємства. Це починається зі створення відповідної юридичної форми (ТОВ із соціальною місією, ГО з підприємницькою діяльністю або кооператив) та облаштування простору, з обов'язковою увагою до інклюзивності та ергономіки. Наступним етапом є комплексне навчання персоналу та цільових груп, що включає тренінги з соціальних компетенцій, професійні курси та психологічну підготовку. Запуск супроводжується активним маркетингом запуску (промоційні кампанії, відкриті події, співпраця з медіа). Завершальною фазою є пілотування діяльності (протягом 1–3 місяців), під час якого тестуються продукт чи послуга, збирається зворотний зв’язок та проводиться корекція бізнес-процесів.

6 етап (Механізм Моніторингу та Оцінки Соціального Впливу). Ефективність соціального підприємства визначається не лише фінансовими показниками, а й, що головне, реальними соціальними змінами [40]. Для цього застосовується система моніторингу та оцінювання. Методи оцінювання включають використання SROI (Social Return on Investment), контент-аналіз клієнтських історій, опитування клієнтів, вимірювання індикаторів (наприклад, кількість працевлаштованих осіб, рівень їхньої соціалізації) та біографічні методи [45, с. 24]. На основі цих даних формується щоквартальний соціальний звіт, який включає рівень залучення цільових груп, соціальні та економічні результати, а також якісні кейси успіху.

7 етап (Ризики Впровадження Соціального Підприємства та Шляхи Їх Мінімізації). Реалізація цієї технології нерозривно пов'язана з управлінням ризиками. Основними фінансовими ризиками є нестабільність, недостатній попит та залежність від грантів, що мінімізується диверсифікацією доходів, створенням резервного фонду та партнерствами з бізнесом. Ризик низького рівня компетентності персоналу вирішується через систему наставництва, регулярні тренінги та кооперацію з освітніми закладами [44, с. 17]. Для подолання соціальної втоми громад від проєктів необхідне активне залучення громади, проведення відкритих подій та прозора комунікація результатів. Репутаційні ризики мінімізуються завдяки прозорості діяльності, публікації соціальних звітів та впровадженню системи зворотного зв’язку. Особливу увагу приділяють психологічним бар’єрам цільових груп (ветеранів, ВПО, людей з інвалідністю), що вимагає психологічного супроводу, організації груп самодопомоги та використання peer-to-peer моделей.

Технологія впровадження соціального підприємства в умовах громади є комплексним, багатоетапним процесом, що потребує системної участі всіх стейкхолдерів. Правильно організований startup cycle, ефективне партнерство, якісне ресурсне забезпечення та механізми ризик-менеджменту дозволяють створити стале соціальне підприємство, яке одночасно вирішує важливі

соціальні проблеми, розширює можливості вразливих категорій і сприяє розвитку громади.

Технологія впровадження соціального підприємства в умовах громади є комплексним, багатоетапним процесом, що потребує системної участі соціальних працівників, органів влади, НГО, бізнесу та широкої громадськості. Правильно організований startup cycle, ефективне партнерство, ресурсне забезпечення та механізми ризик-менеджменту дозволяють створити стале соціальне підприємство, яке одночасно вирішує важливі соціальні проблеми, розширює можливості вразливих категорій і сприяє розвитку громади.

3.2 Перспективи розвитку соціального підприємництва у сфері соціальної роботи в Україні

Соціальне підприємництво у сучасній Україні переходить від етапу точкових ініціатив до поступового формування національної екосистеми соціальної економіки. Цей процес пришвидшується як внутрішніми чинниками — воєнний стан, масштабні соціальні втрати, зростання кількості вразливих груп населення, так і зовнішніми — європейська інтеграція, участь у міжнародних програмах та фінансових механізмах. У сфері соціальної роботи соціальне підприємництво набуває особливої ваги, оскільки дозволяє поєднати професійну соціальну підтримку **з** економічною самостійністю клієнтів **та** інноваційними формами соціальних послуг**.** Саме тому аналіз перспектив розвитку соціального підприємництва у сфері соціальної роботи в Україні є ключовим для планування майбутніх стратегій відновлення та розвитку соціальної інфраструктури.

Соціальне підприємництво як елемент післявоєнних відновлювальних стратегій. Післявоєнне відновлення України розглядається міжнародними партнерами (ЄС, Світовий банк, UNDP) не лише як фізична реконструкція, але як переосмислення соціальних та економічних систем.

У цьому контексті соціальне підприємництво має потенціал стати інструментом створення робочих місць для вразливих категорій Після повномасштабної війни критично зросте потреба у працевлаштуванні:

- ветеранів і членів їхніх сімей;
- ВПО, які не можуть знайти роботу у нових громадах;
- людей з інвалідністю, кількість яких збільшується через бойові дії;
- молоді, яка втрачає доступ до якісної освіти;
- одиноких батьків, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Соціальні підприємства здатні створювати доступні, адаптовані, інклюзивні робочі місця, що залучають ці групи як повноцінних працівників, а не лише отримувачів соціальних послуг. Це суттєво розширює можливості соціальної роботи, адже вона виступає не лише як система допомоги, а як платформа економічної реінтеграції населення.

Підприємства соціальної дії можуть ефективно покривати ніші, які будуть критично важливими після війни [46, с. 113]:

- організація тимчасового та перехідного житла;
- центри підтримки ветеранів;
- майстерні реабілітації (ремонт протезів, виготовлення адаптивних пристроїв);
- соціальні кав’ярні та хаби для інтеграції ВПО;
- підприємства сфери турботи — доглядові служби, соціальний транспорт, інклюзивні сервіси.

Це доповнює функції соціальних служб, створюючи синергію державної соціальної політики та ініціатив «знизу», що підвищує стійкість громади.

Спільна діяльність соціальних підприємств сприяє:

- зміцненню довіри між громадянами та інституціями;
- інтеграції ветеранів, ВПО та місцевих мешканців у спільні проєкти;
- формуванню культури взаємодопомоги та громадянської відповідальності;
- розвитку локальних спільнот (community cohesion).

Для соціальної роботи це означає появу нових культурних практик підтримки, які зменшують навантаження на державні служби та роблять громади більш сталими.

Європейський Союз визначає соціальну економіку одним із ключових напрямів розвитку своїх держав-членів. Прийнятий у 2021 році EU Social Economy Action Plan (2021–2030) відкриває Україні значні можливості для розвитку соціального підприємництва, що безпосередньо вплине і на сферу соціальної роботи [64].

Гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами

Соціальна економіка в ЄС базується на принципах:

- соціальної місії;
- реінвестування прибутку у суспільні цілі;
- демократичного управління;
- партнерства з громадами.

Для соціальної роботи це означає:

- можливість розширення спектру соціальних послуг через підприємницькі інструменти;
- підвищення стандартів якості;
- зміцнення професійних спільнот;
- розвиток інновацій у роботі з клієнтами.

Після набуття членства Україна отримає повний доступ до програм:

- EaSI (Employment and Social Innovation) – підтримка зайнятості уразливих груп;
- ESF+ (Європейський соціальний фонд) – розвиток соціальних послуг і соціальних підприємств;
- InvestEU Social Investment – кредити та гарантії для соціальних підприємств;
- Interreg – транскордонні проєкти соціальної інновації.

Це створить можливості для масштабування соціальних підприємств, які працюють з ВПО, ветеранами, людьми з інвалідністю, молоддю та особами похилого віку.

У ЄС поширені такі моделі: SROI (social return on investment); Social Impact Measurement Framework; Impact Scorecards.

Social Return on Investment (SROI), або соціальна віддача від інвестицій – це методологія, що дозволяє виміряти та оцінити цінність, яку створює соціальний проєкт, організація чи підприємство, не лише в економічному, а й у соціальному та екологічному вимірах.

Це показник, який відповідає на запитання: «Скільки соціальної цінності (добра, позитивних змін) ми отримали на кожну вкладену грошову одиницю?»

Ключові моменти:

1. Не лише гроші: SROI виходить за межі традиційного фінансового звіту. Він намагається виразити в грошовому еквіваленті ті нематеріальні вигоди, які отримує суспільство.

2. Вимірювання впливу: SROI оцінює, як інвестиція змінила життя людей та громади (наприклад, працевлаштування ветеранів, покращення здоров'я ВПО, зниження рівня злочинності серед молоді).

3. Співвідношення: Результат подається як співвідношення. Наприклад, SROI 3:1 означає, що кожна 1 гривня, вкладена в соціальне підприємство, згенерувала 3 гривні соціальної цінності для громади та суспільства.

Social Impact Measurement Framework (концепція/система вимірювання соціального впливу) – це набір правил, інструментів і кроків, які використовуються, щоб довести, наскільки корисною є чиясь діяльність для суспільства. Ця Концепція вимірювання – це як лічильник або доказова база, яка перетворює цю енергію (добрі наміри) на конкретні, вимірювані та зрозумілі результати.

Система вимірювання соціального впливу – це структурований підхід (план), який допомагає організації систематично відповідати на три головні

питання: Що ми робимо? (Наші дії, ресурси); Що змінилося? (Наші результати, вплив); Чи справді це наша заслуга? (Чи є зв'язок між нашою діяльністю та змінами в суспільстві)

Ця система потрібна не просто для звіту, а для прийняття рішень і забезпечення ефективності:

- довести цінність: показати донорам, інвесторам та державі, що їхні гроші принесли реальну користь (наприклад, 100 працевлаштованих ветеранів, а не просто 100 тисяч витрачених гривень);
- оптимізувати роботу: зрозуміти, які програми працюють добре, а які є марною тратою ресурсів, і внести корективи;
- залучити фінансування: соціальні інвестори та міжнародні фонди вимагають чіткого вимірювання впливу, перш ніж надати кошти.

Таблиця 3.1

Ключові елементи Концепції вимірювання впливу

Компонент	**Що це означає?**	**Умовний приклад**
Вкладення	Ресурси , що потрібні для роботи	Гроші, час соціальних працівників
Діяльність	Конкретні кроки (майстер-класи, тренінги, фокус-групи)	Облаштування інклюзивної майстерні
Результати	Результати діяльності.	250 осіб пройшли тренінги; 15 робочих місць створено.
Наслідки	Зміни в житті людей (соціальні, поведінкові) у коротко або середньостроковій перспективі.	100% учасників отримали нові навички; 80% з них знайшли роботу.
Вплив	Довгострокові суттєві зміни на рівні громади чи суспільства.	Зниження рівня безробіття у громаді; зменшення соціальної напруги; підвищення самодостатності цільової групи.

Impact Scorecards – це стандартизований, спрощений та часто візуалізований звіт, який використовується для: фіксації ключових соціальних цілей (що ми обіцяли змінити); відстеження прогресу щодо цих цілей у режимі реального часу (чи ми на правильному шляху); порівняння фактичних результатів із запланованими показниками, використовуючи прості кольорові індикатори або бали.

На відміну від детальних, складних і довготривалих звітів (наприклад, SROI), Картки оцінки впливу розроблені для швидкого огляду та оперативного управління: Картка містить лише найважливіші показники (індикатори), які безпосередньо відображають соціальну місію; прогрес часто позначається кольорами світлофора:

- зелений: ми досягаємо цілей або перевищуємо їх;
- жовтий**:** ми наближаємося, але є ризики або потрібне прискорення;
- червоний**:** ми значно відстаємо, потрібне негайне втручання та зміна стратегії.

Це дає змогу швидко комунікувати результати всім стейкхолдерам — від працівників до інвесторів, не заглиблюючись у довгі методологічні деталі.

Для соціальної роботи використання таких замірювань критично важливо, тому що:

- дозволяє доводити ефективність інновацій;
- розвиває культуру доказових практик;
- підсилює професійну автономію соціальних працівників [63].

У найближчі роки соціальне підприємництво може трансформувати сферу соціальної роботи в Україні такими способами:

Соціальні працівники зможуть співпрацювати з соціальними підприємствами у таких напрямах:

- спільні програми соціальної адаптації ВПО та ветеранів;
- реабілітаційні та творчі майстерні;
- центри зайнятості вразливих груп;
- доглядові сервіси для осіб похилого віку;

- підприємства для людей з інвалідністю.

Це дозволить соціальним службам працювати не тільки в логіці «допомога–підтримка», а й «інтеграція–самозарадність–розвиток».

Зростання сектору соціального підприємництва потребуватиме:

- менеджерів соціальних інновацій;
- фахівців з impact measurement;
- фасилітаторів спільнот;
- консультантів з інклюзивного працевлаштування;
- соціальних працівників у сфері підприємницької освіти.

Це сприятиме розширенню компетентностей та професійної мобільності фахівців соціальної роботи.

Очікується розвиток таких інновацій:

- мікропідприємства для соціальної реінтеграції;
- community-based manufacturing;
- платформи соціального краудфандингу;
- кооперативні моделі підтримки ветеранів та ВПО;
- digital-social enterprise (онлайн-підприємства з соціальною місією).

Для розвитку соціального підприємництва у сфері соціальної роботи необхідні скоординовані дії держави, громад та професійної спільноти.

Для органів влади:

- створити закон «Про соціальні підприємства», який визначить статус, принципи, критерії та механізми підтримки;
- запровадити податкові стимули для соціальних підприємств, що працевлаштовують вразливі групи (модель Польщі та Німеччини);
- інтегрувати соціальне підприємництво в місцеві стратегії розвитку громад як інструмент соціальної згуртованості;
- включити соціальні підприємства до мережі надавачів соціальних послуг, що дозволить їм брати участь у соціальному замовленні;
- створити фонди мікрофінансування соціальних підприємців у громадах.

Для професійної спільноти соціальних працівників:

- впроваджувати соціальне підприємництво у навчальні програми**,** формуючи компетентності менеджменту соціальних інновацій;
- розвивати міжсекторальні платформи, які поєднуватимуть соціальних працівників, підприємців та стейкхолдерів;
- поширювати кейси успішних практик, щоб формувати культуру соціального підприємництва;
- проводити сертифіковані курси з impact measurement, соціального менеджменту, фасилітації спільнот;
- активно включати соціальне підприємництво в процеси ресоціалізації, особливо щодо ветеранів та ВПО.

Перспективи розвитку соціального підприємництва у сфері соціальної роботи в Україні є масштабними та стратегічно важливими. Воно здатне стати ключовим компонентом післявоєнного відновлення, механізмом інтеграції вразливих груп, інструментом інновацій у соціальній сфері та каталізатором соціальної згуртованості громад. Європейська інтеграція, зокрема EU Social Economy Action Plan, створює безпрецедентні можливості для розвитку сектору, що, у свою чергу, вимагає модернізації законодавства, розширення професійної компетентності соціальних працівників та розвитку партнерств між владою, громадськістю і бізнесом.

ВИСНОВКИ

1. Соціальне підприємництво є не просто економічним інструментом, а інноваційною моделлю соціальної роботи, що забезпечує стратегічний перехід від патерналістської системи допомоги до інтеграційної, стійкої та самофінансованої моделі, орієнтованої на розширення можливостей вразливих груп населення через їхню економічну активність.

2. Дослідження дозволило уточнити ключові поняття, наголошуючи, що «соціальне підприємництво» відрізняється від класичного бізнесу пріоритетом соціальної місії над максимізацією прибутку, а «соціальний вплив» (орендування соціальної поведінки) є нефінансовою цінністю, яку необхідно систематично вимірювати та оцінювати, тоді як «соціальна інновація» є інструментом, що забезпечує сталість цієї місії.

3. Правові та нормативні засади в Україні є недостатньо досконалими та уніфікованими. Визначено, що для повноцінного розвитку соціального підприємництва необхідно вдосконалення національного законодавства (зокрема, ухвалення спеціалізованого Закону України «Про соціальні підприємства», який чітко визначить їхній правовий статус, критерії та механізми державної підтримки) та забезпечення пільгових умов (податкові преференції, спрощений доступ до комунального майна) для бізнесів, які працевлаштовують цільові групи.

4. Аналіз напрямів діяльності соціальних підприємств показав, що в сучасних українських реаліях найбільшої ефективності досягають ті підприємства, які сфокусовані на соціально-трудовій інтеграції цільових груп, що найбільше постраждали від військової агресії, а саме: ветеранів, членів сімей військовослужбовців, ВПО та осіб з інвалідністю.

5. Сектор соціального підприємництва ефективно заповнює критичні ніші, які будуть найбільш актуальними у післявоєнний період, зокрема: організація перехідного житла, центри підтримки та реабілітаційні майстерні для ветеранів, інклюзивні доглядові сервіси та соціальний транспорт, що доповнює державну соціальну інфраструктуру.

6. Розроблена покрокова технологія впровадження соціального підприємства в умовах громади (базована на startup-cycle та community-based development) є ключовим практичним результатом роботи (Додаток А). Вона забезпечує чіткий алгоритм для соціальних працівників, наголошуючи на необхідності систематичної ідентифікації потреб громади (аналіз ніш) як первинної умови для створення життєздатної бізнес-моделі.

7. Досвід успішних українських та зарубіжних кейсів доводить, що сталість соціального підприємництва неможлива без формування міцної мережі міжсекторальних партнерств. Ключова роль тут відводиться співпраці з органами місцевого самоврядування (ресурсна підтримка та закупівля послуг), бізнесом (менторство та корпоративна соціальна відповідальність), закладами вищої освіти (наукова складова) та міжнародними фондами (стартові гранти).

8. Ефективність соціального підприємства потребує обов'язкового, систематичного вимірювання соціального впливу, зокрема через методи SROI (Social Return on Investment), контент-аналіз клієнтських історій та біографічні методи. Впровадження цієї звітності є не лише механізмом прозорості перед стейкхолдерами, але й інструментом для коригування соціальних програм та залучення цільового фінансування.

9. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні тісно пов’язані з диверсифікацією джерел фінансування (відхід від грантів) та підвищенням компетентності персоналу. Необхідно впроваджувати програми навчання для соціальних працівників з основ бізнес-моделювання та ризик-менеджменту, а також сприяти розвитку краудфандингових платформ та механізмів соціального інвестування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. «Будинок ветерана» (Veteran House). Офіційний сайт. URL : https://vet.gov.ua/ (дата звернення 21.09.2025)

2. Андрущенко А. І., Рябець І. М. Соціальне підприємництво як інноваційний механізм підвищення якості життя найбільш уразливих прошарків населення. *«Sociопростір: міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи»* 2017. Вип. 1. С. 12–16.

3. Бєлов Д. Бєлова М. Палапа Б. Соціальне підприємництво: поняття та ознаки. : *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Том 1 № 75. 2023. С. 149 – 154. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.24

4. Бєлов Д.М., Росул Н.О. Соціальне підприємництво в механізмі реалізації конституційних прав та свобод людини та громадянина. *Аналітично-порівняльне право*. Вип. 5. 2022. С. 66–70.

5. Березяк, І. І. Зарубіжний досвід та вітчизняні реалії становлення соціального підприємництва. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип 25. С. 31-36.

6. Велекдан К.В. Молодіжне підприємництво як фактор інклюзивного розвитку в умовах євроінтеграції. Київ, 2020. 189 с.

7. Герасименко О. Корпоративна соціальна відповідальність в процесі створення спільних цінностей URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17531/1/Gerasimenko%20528-531.pdf (дата звернення 18.07.2025)

8. Голубка О. Я., Біланич Л. В. Аналіз правової бази розвитку соціального підприємництва в Україні і Євросоюзі. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. Випуск 2 (48). С. 66–75.

9. Давидовська Г. І. Проблеми соціального підприємництва в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 106–109.

10. Дідух С. М. Соціальне підприємництво у контексті інклюзивного розвитку. Київ: Астропринт, 2020. 261 с.

11. Долуда Л., Назарук В., Кірсанова Ю. Соціальне підприємництво: Бізнес-модель. Реєстрація. Оподаткування Київ :ТОВ «Агентство «Україна», 2017. 92 с.

12. Дубич К. В. Менеджеріалізм у наданні державних послуг населенню в соціальній сфері: досвід Великобританії. *Публічне адміністрування: теорія та практика.* 2012. Вип. 2. С. 27–39.

13. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 28.08.2025, підстава 4196-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text

14. Закон України «Про громадські об'єднання» від 14.07.2023 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text

15. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 09.01.2025 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text

16. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 18, ст. 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19

17. Закон України «Про зайнятість населення» № 4574-IX від 21.08.2025 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text

18. Зміцнення соціальної згуртованості (Карітас Запоріжжя). Офіційний сайт (архів). URL : https://caritas.ua/tag/zsz/ (дата звернення 11.06.2025)

19. Кастельс М. Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. 540 с.

20. Коваленко Н. С. Соціальне підприємництво: сучасні тенденції розвитку в Україні та світовий досвід. *Економіка і управління*. 2016. No 6. С. 49–54.

21. Ковальчук, К. В. Соціальне підприємництво в Україні: аналіз нормативно-правової бази та перспективи розвитку. *Economy and Society*, 2023. Вип. (48), С. 1-10.

22. Комісаренко А. Зарубіжний досвід інституалізації та розвитку соціального підприємництва. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти*. Вип. 3, 2023. С. 105-110. DOI https://doi.org/10.32782/2786-5681-2023-3.14

23. Компанієць В. В., Дейч М. Є. Чинники формування та стимулювання соціально відповідальної поведінки особистості, бізнесу, суспільства, держави в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2013. Вип. 2 (24). С. 30–36.

24. Кривов'язюк І.В., Гаранчевська І.А. Державне регулювання соціального підприємництва: світовий досвід. *Економічний форум*. 2018. № 3. С. 21–27.

25. Литвин Л. Соціальне підприємництво: сутність та особливості становлення в Україні. *Україна–Європа–Світ*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 21. С. 86–88.

26. Матеріали робочої групи «Розвиток законодавства у галузі соціального підприємництва» в рамках проекту Координатора проектів ОБСЄ в Україні «Запобігання торгівлі людьми в Україні шляхом посилення економічних можливостей представників груп ризику». URL: https://www.osce.org/files/f/documents/e/6/417257.pdf (дата звернення 18.07.2025)

27. Модернізація системи соціальної підтримки населення України (2022). Міністерство соціальної політики України. URL: https://www.msp.gov.ua/timeline/Proekt-Modernizaciya-sistemi-socialnoi-pidtrimki-naselennya-Ukraini-.html (дата звернення 11.09.2025)

28. Мокій А. Державна підтримка соціального підприємництва в Україні: аналітичний огляд. *Соціальна політика*, 2022. № 3. С. 17–32.

29. Никифорак В. А. Соціальне підприємництво: сутність та особливості розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. No 8. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/57.pdf (дата звернення 15.07.2025)

30. Новик І. Соціальне підприємництво: стан і перспективи. *Економіка та суспільство*. Вип. 45. 2022. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-6

31. Овсянюк-Бердадіна, О. Ф. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем: передумови становлення та активізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6, Ч. 2. С. 129-132.

32. Пекарня «Good Bread from Good People». Офіційний сайт. URL : https://www.goodbread.com.ua/ (дата звернення 09.09.2025)

33. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки. No 487. (2021). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text (дата звернення 18.09.2025)

34. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року No 66-р (2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text (дата звернення 15.08.2025)

35. Продіус О., Нейков С., Славенко Є. Соціальне підприємництво та його роль в умовах інклюзивного економічного розвитку. *Економіка*. 4(74). 2024. С. 81-88. DOI: 10.15276/ETR.04.2024.9

36. Проект Закону України від 23.04.2015 №2 «Про соціальні підприємства». Інформаційне агенство «ЛІГА:ЗАКОН». URL: https://ips.ligazakon.net/document/JH23A00A?an=218 (дата звернення 21.10.2025)

37. Радько А. О. Розвиток соціального підприємництва. Збірник Національного університету водного господарства і природокористування. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2011_2/3_8.pdf. (дата звернення 15.11.2025)

38. Рамський А. Соціальне підприємництво в Україні: аналіз нормативно-правової бази та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. Вип. 58. 2023. С. 27-36. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-50.

39. Руда І. Соціальне підприємництво: зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. Вип. 2. С. 126–130

40. Сатула О. В. Соціальне підприємництво як інноваційна модель розвитку економіки. URL: http://www.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2016/6/p_49_54.pdf. (дата звернення 11.11.2025)

41. Свереда З. Кооперативний рух як історичний аспект соціального підприємництва в Україні. *Український соціологічний журнал*, 2020. № 2. С. 44-61.

42. Свирида О.А., Юрченко О.А. Соціальні підприємництва в Україні: стан і проблеми розвитку. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2022. DOI:10.32782/dees.3-13

43. Ситник Й. С., Юрченко Г. М. Сучасні методи оцінювання персоналу на соціальних підприємствах. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/987 (дата звернення 10.07.2025)

44. Скороход І.П. Особливості розвитку соціального підприємництва в Україні. Київ, 2020. 178 с.

45. Смаль В., Кокоть В. Що слід знати про соціальне підприємництво : посібник. Київ, 2017. 58 с.

46. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник / Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Туманова А.А. Київ : ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017 188 с.

47. Тарасенко Т., Бородін Є. Соціальне підприємництво як фактор розвитку соціальної роботи: міждисциплінарний та міжпрофесійний погляд. *Аспекти публічного управління*. Дніпро : Грані. 2022. С. 5–15. DOI: https://doi.org/10.15421/152230

48. Телешевська С.М. Про сталий розвиток та його складові. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/11419/1/Teleshevska.pdf. (дата звернення 18.07.2025)

49. Ткаченко В. Інформаційна безпека в умовах війни: виклики та можливості. *Український журнал соціальної політики*. Київ, 2022. С. 45-59.

50. Три історії жіночого підприємництва у Кропивницькому: як почати та де шукати стимули. *Гречка*. URL : https://gre4ka.info/statti/try-istoriyi-zhinochogo-pidpryyemnycztva-u-kropyvnyczkomu-yak-pochaty-ta-de-shukaty-stymuly/ (дата звернення 18.09.2025)

51. Удодова, В. І. Дослідження досвіду функціонування національних моделей соціального підприємництва. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2013. № 1042. С. 105-108.

52. Українська соціальна академія. Офіційний сайт. URL : https://socialbusiness.in.ua/resources/ukrains-ka-sotsial-na-akademiia/

53. Широбокова О.О., Приймак О.М. Освітні підходи до формування навичок соціального проєктування у майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука.* №2. 2025. м. Кам'янець-Подільський. С. 137-142.

54. Щеглюк С.Д. Соціальне підприємництво у забезпеченні інклюзивного розвитку міст. Київ, 2019. 61 с.

55. Що таке соціальний бізнес і чому він потрібен Україні: розглядаємо основи соцпідприємництва. *Віледж*. URL : https://www.village.com.ua/village/business/sotsialne-pidpryemnytstvo/349889-social-business (дата звернення 11.11.2025)

56. Юнус М. Побудова соціального бізнесу. Новий вид капіталізму, який обслуговує найнагальніші потреби людства. Київ : Свічадо. 2023. 256 с.

57. Bornstein David Davis, Susan Social Entrepreneurship: What Everyone Needs to Know. Oxford University Press. 2020. 147 p.

58. Ciepielewska-Kowalik A. Social enterprises and their ecosystems in Europe. Updated country report: Poland. Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: https:// europa.eu/!Qq64ny. (дата звернення 15.10.2025)

59. Dees G. Social Entrepreneurship: A New Approach to Solving Social Problems. New York: Harvard Business Review, 2019. 310 p.

60. European Commission. Growth. Sectors of the Social economy in the EU: Social enterprises. URL: https:// ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en/ (дата звернення 14.10.2025)

61. Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business*. 2015. Vol. 41. P. 36–44.

62. Social Business Hub Styria. Офіційний сайт. URL: https://socialbusinesshub.at/en/

63. Social Enterprise Solutions for 21st Century Challenges. The UK Model of Social Enterprise and Experience. Publications of the Ministry of Employment and the Economy. 2010. URL: http://tem.fi/files/26789/TEM_25_2010_netti. pdf. 8. State Authorities (Public Partnership Arrangements) Act, 2002. URL: http: /www.irishstatutebook.ie /2002/en/act/ pub/0001/sec0003.html. (дата звернення 21.09.2025)

64. Social Enterprise in Europe Developing Legal Systems which Support Social Enterprise Growth. URL: http:// www.bwbllp.com/knowledge/2015/10/21/ocial-enterprise-in-europe-developinglegal-systems-which-support-socialenterprise-growth/ (дата звернення 18.10.2025)

65. Tarasenko T. Prospects for enhancing the development of social entrepreneurship in Ukraine. *Actual problems of innovative economy*. 2024(1). P. 10-14 DOI:10.36887/2524-0455-2024-1-2 (дата звернення 04.09.2025)

66. «Veteran Hub» (Ветеранський хаб). Офіційний сайт. URL : https://veteranhub.com.ua/ (дата звернення 11.11.2025)

67. Urban Space 100 (Івано-Франківськ)**.** Офіційний **с**айт: URL : https://urbanspace.if.ua/ (дата звернення 09.11.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А

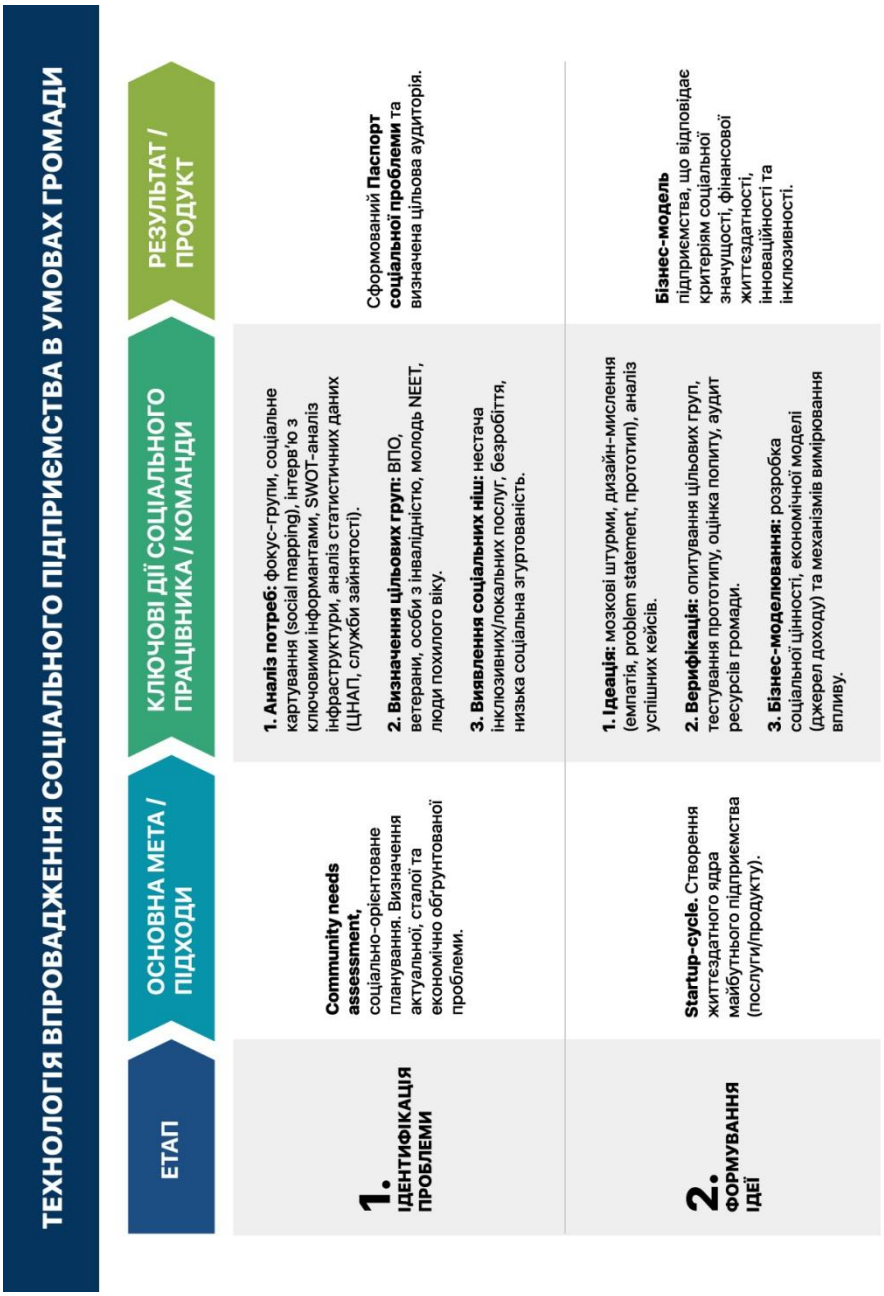

Рис. 1 Технологія впровадження соціального підприємництва в умовах громади

Продовження додатку А

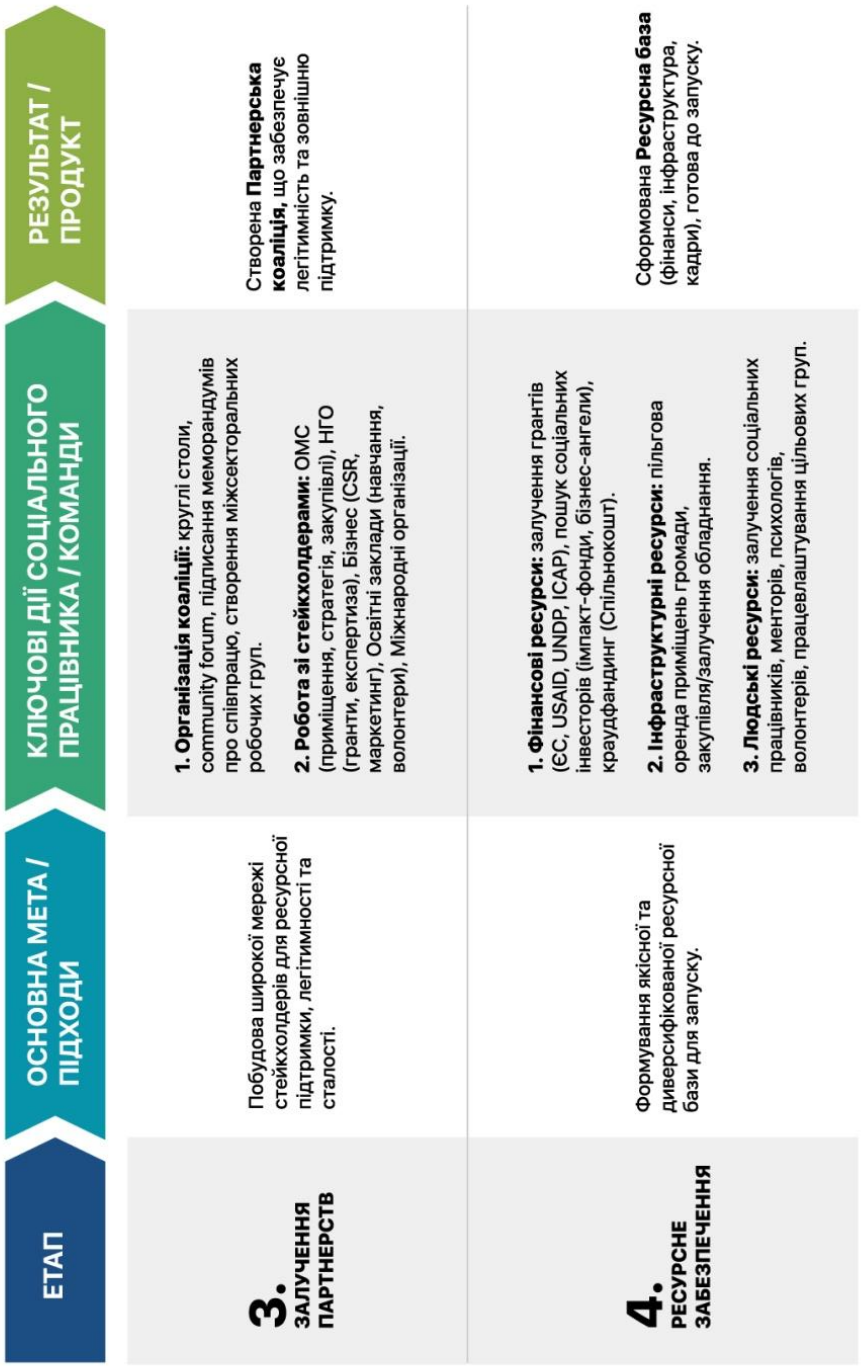

Рис. 1 Технологія впровадження соціального підприємництва в умовах громади

Продовження Додатку А

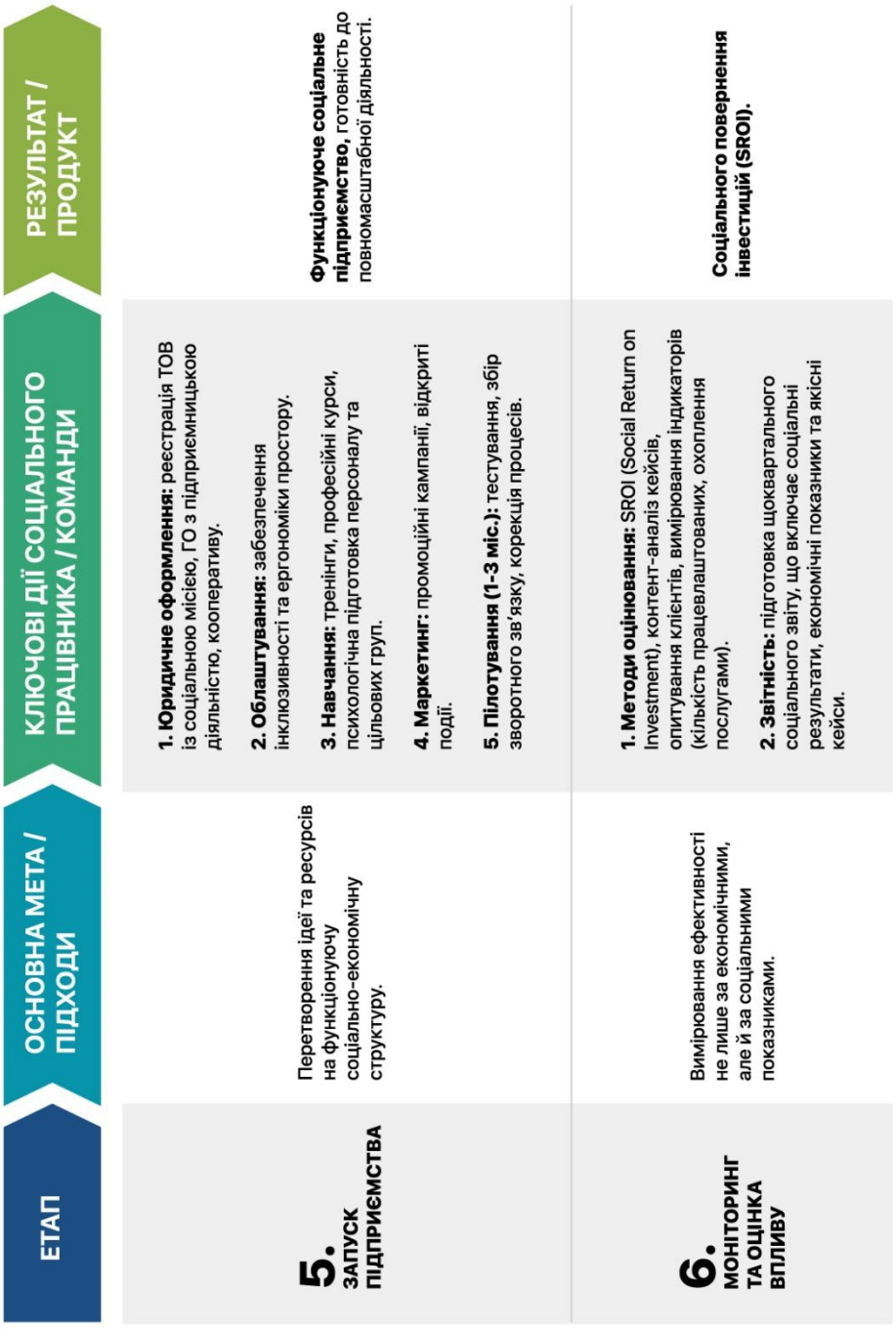

Рис. 1 Технологія впровадження соціального підприємництва в умовах громади

Продовження Додатку А

Рис. 1 Технологія впровадження соціального підприємництва в умовах громади

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Пурик Євген Геннадійович, студент 2 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: pyrik561@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальне підприємництво у сфері соціальної роботи» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Пурик Є.Г.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник) Широбокова О. О.